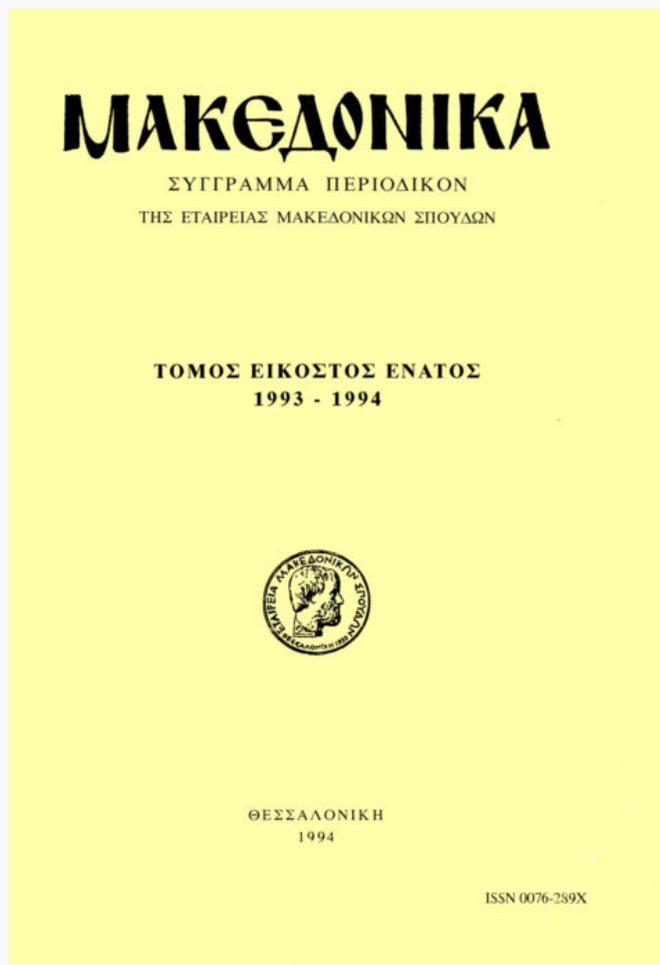

Μακεδονικά

Τόμ. 29, Αρ. 1 (1994)

Δραστηριότητες της Τράπεζας της Ανατολής στο Μοναστήρι, στα Σκόπια και στις Σέρρες, 1905-1911

Ε. Α. Χεμίκογλου, Αικατερίνη Καριζώνη

doi: [10.12681/makedonika.191](https://doi.org/10.12681/makedonika.191)

Copyright © 2014, Ε.Α. Χεμίκογλου, Αικατερίνη Καριζώνη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χεμίκογλου Ε. Α., & Καριζώνη Α. (1994). Δραστηριότητες της Τράπεζας της Ανατολής στο Μοναστήρι, στα Σκόπια και στις Σέρρες, 1905-1911. *Μακεδονικά*, 29(1), 87-119. <https://doi.org/10.12681/makedonika.191>

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ, ΣΤΑ ΣΚΟΠΙΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΣΕΡΡΕΣ, 1905-1911

Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ εἶναι αὐτοτελές τμήμα εὐρύτερης ἀδημοσίευτης μελέτης γιά τήν παρουσία τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στόν μακεδονικό χώρο, κατά τήν περίοδο 1905-1911, μελέτης βασισμένης σέ ἔρευνα τοῦ ἀρχείου τῆς Τράπεζας. Ἐν καί ἑλλιπές, καί σέ ὀρισμένες περιπτώσεις ἀποσπασματικό, τό σωζόμενο ἀρχεῖο εἶναι πολυπόκιλο κατά τή σύνθεση καί πολύ μεγάλο σέ ἔκταση. Ἐξ ἄλλου ἡ ἰδιορρυθμία του τό καθιστᾷ δύσσχρηστο, ἰδιαίτερα ἂν πρόκειται γιά ἀμυγῶς λογιστικά στοιχεῖα. Ὡστόσο ἡ ἱστορική του ἀξία, τήν ὁποία συχνά ἐπισήμαινε ὁ ἀείμνηστος Χρ. Λαμπρινός σέ δημοσιογραφικά κείμενά του, εἶναι ἀδιαμφισβήτητη. Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἦταν ἡ πρώτη —καί ἡ μοναδική τῆς ὁποίας διαθέτουμε πρὸς τό παρόν ἀρχεῖο— ἑλλαδική Τράπεζα στόν τουρκοκρατούμενο μακεδονικό χώρο. Οἱ τραπεζικές συναλλαγές πού περιλαμβάνονται στό ὑλικό αὐτό ὄχι μόνον ἀποκαλύπτουν τίς συνθήκες τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς στή Μακεδονία, ἀλλά καί παρέχουν ἐνδιαφέρουσες συμπληρωματικές εἰδήσεις γιά τήν κοινωνική πραγματικότητα καί τόν ἔθνικό ἀγώνα. Κυρίως ὁμως ἀρχεῖο στοιχεῖα, ὅπως αὐτά τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς, ὠθοῦν τόν ἱστορικό σ' ἓνα διαφορετικό σημεῖο κατόπτευσης, τό ὁποῖο καθορίζεται ἀπό τόν μικροῖστορικό καί μικρο-οικονομικό ταυτόχρονα προσανατολισμό τῶν πληροφοριῶν πού περιέχουν.

1. Ἡ ἰδρυση τῆς Τράπεζας

Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἰδρύθηκε μέ τήν 122747/6.12.1904 συμβ. πράξη τοῦ συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν Ἡλία Γλυκοφρύδη. Τήν πράξη υπέγραψαν, ὡς ἐκπρόσωποι τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας, ὁ διοικητής της Στέφανος Στρέιτ καί ὁ Σιγισμούνδος Μοζέβιους, διευθυντής καί πληρεξούσιος τῆς Nationalbank für Deutschland¹. Οἱ δύο τράπεζες ἀνέλαβαν ἐξ ἡμισείας τό μετοχικό κεφάλαιο². Ἀμέσως μετὰ ἡ Ἐθνική Τράπεζα ἀπευθύνθηκε σέ ἐπι-

1. Ἱστορικό Ἀρχεῖο Ἐθνικῆς Τράπεζας [ἔφεξις ΙΑΕΤΕ], XXII, φ.1. Γιά τόν ρόλο τῆς Nationalbank στήν οἰκονομική ζωή τῆς Ἑλλάδας βλ. Λούλος Κ., *Ἡ γερμανική πολιτική στήν Ἑλλάδα 1896-1914*, Ἀθήνα 1991, σσ. 87-114.

2. Ἡ διατύπωση αὐτή ἔχει τήν ἔννοια ὅτι ἀναδέχθηκαν τό μετοχικό κεφάλαιο καί ὄχι διὰ ἄγροσαν τίς μετοχές, τίς ὁποῖες ἐξέδωσαν χωρίς ὑποχρέωση νά τίς κρατήσουν. Γενικά ἡ πα-

λεγμένους κεφαλαιούχους τόσο στον έλλαδικό χώρο, όσο και σ' αυτόν της οθωμανικής αυτοκρατορίας, για να διαθέσει τις μετοχές της νέας Τράπεζας. Τόν Φεβρουάριο του 1905 έγιναν κρούσεις και στην παροικία της Αιγύπτου³.

Τό καλοκαίρι του 1905 ή σύνθεση του μετοχικού κεφαλαίου ήταν ή εξής:⁴

– ΕΤΕ	49,51%
– Πάροικοι	18%
– Έλλαδικοί φορείς	8,40%
– Nation. für Deutschland	4%
– Άλλες ξένες τράπεζες	<u>20,09%</u>
Σύνολο	100,00%

Είναι σαφές ότι ή συμμετοχή της γερμανικής τράπεζης είχε εικονικό χαρακτήρα και πιθανόν επιδιώχθηκε από την ΕΤΕ, προκειμένου να έπαυξηθελ το κύρος του δλου εγχειρήματος.

Ήδη από τον Φεβρουάριο του 1905 ό τραπεζικός καριέρας Γεωργιάδης είχε επιλεγεί, από τον Στρέιτ και τον τότε ύποδιοικητή της ΕΤΕ Βαλαωρίτη, για να διευθύνει τό κατάσταση της Τράπεζας στή Θεσσαλονίκη: «τό έδαφος έν Θεσσαλονίκη απαιτεί άνθρωπον πλήρους ήμων έμπιστοσύνης» σημείωνε ό Στρέιτ, ρωτώντας τον Βαλαωρίτη αν έκαμε κάποια προόδο για την εξεύρεση ύποδιευθυντή στή Θεσσαλονίκη⁵.

Μέχρι τά τέλη του 1905 λειτουργήσαν καταστήματα στήν Άθήνα, Κάιρο, Άλεξάνδρεια, Σμύρνη, Θεσσαλονίκη, Μυτιλήνη, Μοναστήρι, Άμβούργο και Κωνσταντινούπολη⁶.

Τόν Νοέμβριο του 1905 διπλασιάσθηκε τό άρχικό μετοχικό κεφάλαιο από 10 σέ 20 εκατομμύρια, αλλά στήν αύξηση αυτήν συμμετείχε μόνον ή γερμανική πλευρά. Άμέσως μετά ή Τράπεζα διχοτομήθηκε, στήν Τράπεζα της Άνατολής, οργανισμό έντελως έλληνικό, και στήν Orient Bank, γερμανικής ιδιοκτησίας. Ή Orient Bank κράτησε τό μισό κεφάλαιο και τά καταστήματα Κωνσταντινούπολης και Άμβούργου και ίδρυσε ξεχωριστό δίκτυο στήν Αίγυπτο⁷.

Τόν Άπρίλιο του 1906 τό μετοχικό κεφάλαιο της Τράπεζας Άνατολής

ραπάνω διάκριση δέν γίνεται κατανοητή από τους ιστορικούς, μέ άποτέλεσμα να ύπερτονίζεται ό ρόλος της γερμανικής Τράπεζας που, όπως θα δοθμε, ήταν εικονικός. Πρβλ. Κωστής Κ. - Τσοκόπουλος Β., *Οί τράπεζες στήν Ελλάδα*, Άθήνα 1988, σσ. 53 και 136, Λούλος, δ.π., σ. 89. Βλ. και έφημ. *Άλήθεια* 24.11.1905, Παράρτημα άρ. 5.

3. *ΙΑΕΤΕ*, XXII, φ. 2.

4. *Ό.π.*

5. *Ό.π.*

6. *Ό.π.*

7. Κωστής - Τσοκόπουλος, δ.π., σ. 138, Λούλος, δ.π., σ. 90. Για τό δίκτυο της Αιγύπτου βλ. Καριζώνη Αικ., *Ή Έθνική Τράπεζα στήν Αίγυπτο*, δακτ. διδακτορική διατριβή, Οικονομικό Τμήμα ΑΠΘ, 1989.

αὐξήθηκε ἀπό 10 σέ 15 εκ. χρ. φρ. Σύμφωνα μέ ἰσχυρές ἐνδείξεις πού βρέθηκαν στό ἀρχεῖο τῆς ΕΤΕ, τό μεγαλύτερο μέρος τῶν μετοχῶν τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἀπορροφήθηκε ἀπό τόν ἑλληνισμό τῆς Αἰγύπτου⁸, καί τῆς Κωνσταντινούπολης.

2. Ἡ ἴδρυση ὑποκαταστήματος στή Θεσσαλονίκη

Ὅταν ὁ Βαλαωρίτης πέρασε ἀπό τή Θεσσαλονίκη, πρὸς τὰ μέσα Φεβρουαρίου τοῦ 1905, ἦρθε σέ ἐπαφή μέ οικονομικούς παράγοντες τοῦ ἑλληνισμοῦ καί στίς 4/17.3.1905 ἔξι ἔμποροι τῆς πόλης ἔστειλαν ἐπιστολή στόν Στρέιτ⁹, με αἴτημα τόν διορισμό τοῦ Κλέωνα Χατζηλαζάρου¹⁰ ὡς ὑποδιευθυντῆ τοῦ καταστήματος πού ἐπρόκειτο νά ἰδρυθεῖ. Ὁ ὑποψήφιος ἐφέρετο ὡς «ἀπολαμβάνων τῆς ἀμεριστοῦ ἐκτιμήσεως καί τῶν συμπαθειῶν ἀπάσης τῆς παρ' ἡμῶν κοινωνίας, οὐχί μόνον τῆς ὁμογενοῦς ἀλλὰ καί τῆς ξένης».

Τό κατάστημα ἄρχισε νά λειτουργεῖ στή Θεσσαλονίκη τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1905 στή στοά (Passage) Κύρτση¹¹. Στίς ἀρχές τοῦ 1906 ἰδρύθηκε πρακτορεῖο στό Μοναστήρι¹².

Μιά ἀπό τίς βασικές δραστηριότητες τῆς Τράπεζας ἦταν ἡ οικονομική τροφοδότηση τῶν ἑλληνικῶν προξενεῖων τῆς Μακεδονίας. Λόγω τῆς φύσεως αὐτῆς τῆς δραστηριότητος, λίγα ἀναγνωρίσιμα τεκμήρια διασώθηκαν, ὅπως τό παρακάτω¹³:

«Ἐπειδή ἀντίγραφα ὄλων τῶν τηλεγραφημάτων τῆς Τραπεζῆς διαβιβάζονται εἰς τόν Γενικόν Διοικητὴν καί εἰς τόν Ἐπιθεωρητὴν τῶν βιλαετιῶν Χιλμῆ Πασά καί ἐπειδὴ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συμφέρει νά γίνηται γνωστόν ὅτι ἀφ' ἑνός μὲν τό Γενικόν Προξενεῖον λαμβάνει τόσον σπουδαῖα ποσά, ἀφ' ἐτέ-

8. ΙΑΕΤΕ, XXII, φ. 2.

9. Ὁ.π., φ. 1. Ἦταν οἱ Σιμώττας, Δημητρίου, Σερέφας, Ἀφοῖ Παναγιωτίδης, Β. Τουρπάλης, Δ. Δημακοῦδης. Ὁ Τουρπάλης ἦταν μέλος τῆς κοινοτικῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ἑλληνορθόδοξης κοινότητας Θεσσαλονίκης, ἐνῶ οἱ Σερέφας καί Παναγιωτίδης ἦλθαν ἐπιλαχόντες στίς ἀρχαιεσίες τοῦ 1904 (Χεκίμογλου Ε., «Ἑλληνική κοινότης Θεσσαλονίκης 1904-1908», *Μακεδονικὴ Ζωή*, τχ. Μαῖου 1991, σ. 38). Ἔτσι τό διάβημα, χωρίς νά μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἄσχετο πρὸς τὴν κοινότητα, δέν ἀποτελοῦσε πάντως ἐπίσημο διάβημά της. Γιά τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Βαλαωρίτη βλ. Παράρτημα, ἀρ. 1.

10. Βλ. Χεκίμογλου Ε., «Ἐνθῦμον Χατζηλαζάρου: τό ἔργο ἐνός λησμονημένου προκρίτου τῆς Θεσσαλονίκης», *Μακεδονικὴ Ζωή*, τχ. Ὀκτωβρίου 1990 (σσ. 23-25), Νοεμβρίου 1990 (σσ. 44-46), Δεκεμβρίου 1990 (σσ. 42-43). Βλ. καί Παράρτημα, ἀρ. 2.

11. Ἱστορικό Ἀρχεῖο Μακεδονίας, *Ἀρχεῖο Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς* [Ἐφεξῆς ΑΤΑ], κόπια ἐγκαταστάσεως ἔγγρ. 24.4.1905. Γιά τίς ἐγκαταστάσεις τοῦ καταστήματος τῆς Τράπεζας αὐτῆς στή Θεσσαλονίκη βλ. Χεκίμογλου Ε. «Ἐγκαταστάσεις τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Θεσσαλονίκη», *Ἐπετηρίδα Κέντρου Ἱστορίας τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης*, σσ. 211-234, Θεσσαλονίκη 1992. Βλ. καί Παράρτημα, ἀρ. 3 καί 4.

12. ΑΤΑ, φάκ. 2693, ἔγγρ. 19.2.1906. Βλ. καί παρακάτω.

13. Ὁ.π., φ. 2693, σ. 328.

ρον δέ τὰ ποσά ταῦτα καταβάλλονται αὐτῷ διὰ τῆς Τραπεζῆς μας», τὰ τηλεγραφικὰ ἐμβάσματα πρὸς τὸ προξενεῖο θὰ πρέπει νὰ γίνονται κρυπτογραφικά. Ὁ συγκεκριμένος τύπος ἦταν:

Verser Constantulaki Monastir Ltques... (ποσόν)», δηλαδή τα ἐμβάσματα νὰ ἔχουν τὸν τύπο τῆς ἐντολῆς πληρωμῆς πρὸς τὸν διευθυντὴ τοῦ πρακτορείου τῆς Τράπεζας στὸ Μοναστήρι.

Ἐκτός ἀπὸ τῆς μεταβιβάσεις χρηματικῶν ποσῶν, τὰ ἑλληνικὰ προξενεῖα παρεμβαίνουν συχνὰ ὑπὲρ ὀρισμένων ἐμπόρων, προφανῶς συνδεομένων μὲ τὸν Μακεδονικὸ ἀγῶνα, προκειμένου νὰ χρηματοδοτηθοῦν ἀπὸ τὴν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ παρεμβάσεις γίνονται συνήθως μὲ ἄτυπο τρόπο, δηλαδή μὲ σημειώματα ἢ προφορικές συνεννοήσεις, καὶ ἔτσι δὲν εἶναι γνωστὸ ποιά ἔκταση εἶχαν. Γνωρίζουμε ὁμως τῆς περιπτώσεις τέτοιων δανεισμῶν πού δὲν ἐξυπηρετήθηκαν καὶ ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ λίγες τέτοιες γιὰ τὸ ἔτος 1906¹⁴:

α) Θεόδωρος Ναοῦμ, ἔμπορος ἀπὸ τὴ Φλώρινα. Πίστωση 200 λιρῶν ὀθωμ. μὲ σύσταση τοῦ Κορομηλά.

β) Π. Κοτζαμάνης, προύχοντας τῶν Γιαννιτσῶν, πίστωση 30 ὀθωμανικῶν λιρῶν. Μεσολάβησαν οἱ Κοντογούρης γιὰ τὴν παροχὴ καὶ ὁ Ζώης γιὰ τὴν παράταση τῆς πίστωσης.

γ) Θ. Τοῖτσος, ἔμπορος ἀπὸ τὴ Γευγελή, πίστωση 150 Λ. Τ. μὲ σύσταση τοῦ Κοντογούρη.

δ) Τσάτσος καὶ ἄλλοι κτηνοτρόφοι ἀπὸ τὸ χωριὸ Λειβάδι. Πίστωση 300 Λ. Τ. καὶ διαδοχικὲς παρατάσεις τῆς προθεσμίας γιὰ ἐξόφληση μετὰ ἀπὸ συστάσεις τοῦ προξενικοῦ ὑπαλλήλου Λ. Ἀθανασίου.

Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1906, τὸ Προξενεῖο στὸ Μοναστήρι συνιστᾷ μὲ ἐπιστολὴ του νὰ ἰδρυθεῖ πρακτορεῖο τῆς Τράπεζας στὴν Κορυτσά καὶ νὰ τοποθετηθεῖ ὡς διευθυντὴς του ὁ Σπυρίδων Βιμπλῆς. Ἄν αὐτὸ δὲν εἶναι ἐφικτό, τὸ Προξενεῖο ζητᾷ νὰ θεωρηθεῖ ὁ Βιμπλῆς ὡς ἀνταποκριτῆς, μὲ ἀξιημένες πιστώσεις γιὰ τὴν περιοχὴ Κορυτσᾶς. Τὸ αἴτημα αὐτὸ τοῦ Προξενεῖου δὲν θὰ ἰκανοποιηθεῖ ἀπὸ τὴν Τράπεζα, γιατί τὸ προτεινόμενο πρόσωπο δὲν κρίθηκε φερέγγυο καὶ διότι ὑπῆρχαν καταλληλότερα γιὰ τὴ θέση τοῦ ἀνταποκριτοῦ. Ἐξ ἄλλου ἡ Τράπεζα δὲν ἔκρινε πρόσφορες τῆς συνθήκες γιὰ τὴν ἴδρυση πρακτορείου στὴν Κορυτσά¹⁵.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1906 τὸ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο Μοναστηρίου ζητᾷ ἀπὸ τὴν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς διπλασιασμὸ τῆς πίστωσῆς του, ἀπὸ 3.000 σὲ 6.000 Λ. Τ. Τὸ αἴτημα ἐνισχύεται καὶ μὲ παρέμβαση τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν

14. ΑΤΑ, φ. 2694, σ. 52.

15. ΑΤΑ, φ. 2693, σ. 250. Γιὰ τὸν τραπέζιτη Βιμπλῆ βλ. Χεκίμογλου Ε. «Ἑλληνες τραπεζίτες τῆς Κορυτσᾶς στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα», *Πρακτικά ΙΓ' Πανελληνίου Συνεδρίου Ἑλληνικῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρείας*, σ. 420, Θεσσαλονίκη 1993).

πρός τή γενική διεύθυνση τῆς Τράπεζας στήν Ἀθήνα¹⁶.

Τό χρεωστικό ὑπόλοιπο τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ Γενικοῦ Προξενείου Θεσσαλονίκης στό ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς φτάνει στά 1908 τίς 2.190 Λ. Τ., ἐνῶ στίς ἀρχές τοῦ 1909 θά ξεπεράσει τίς 8.500 λίρες. Στό τέλος τοῦ 1909 τά ὑπόλοιπα τῶν λογαριασμῶν τῶν δύο προξενείων, Θεσσαλονίκης καί Μοναστηρίου, στήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἔφτασαν τίς 18.000 Λ. Τ., ἐνῶ στήν Τράπεζα Ἀθηνῶν δέν ξεπέρασαν τίς 1.000¹⁷.

Ἡ διακίνηση χρημάτων γιά λογαριασμό τῶν προξενείων κινεῖ τίς ὑποφίεις τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν. Τό ἀπόγευμα τῆς 7/20 Ἰουλίου 1909 φτάνει στόν σιδηροδρομικό σταθμό τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ὑπάλληλος τοῦ Προξενείου Σεργῶν Ἰ. Κόρτης, στόν ὁποῖο γίνεται σωματική ἔρευνα. Ἐπάνω του βρίσκονται ἔγγραφα πού πιστοποιοῦν τήν ὑπαρξη χρεωστικοῦ ὑπολοίπου τοῦ Προξενείου στό ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας, ὕψους 2.570 Λ. Τ. Ἡ ἀστυνομία θεωρεῖται ἀπό τό μεγάλο ὕψος τῆς συναλλαγῆς καί ζητάει τήν ἄδεια νά γίνει ἔρευνα στά βιβλία τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἀπό τόν διευθυντή τοῦ τμήματος οἰκονομικῶν πράξεων τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ὄθωμανικῆς Τράπεζας, τόν Βαρότση, ἡ ἀπό ἄλλον εἰδικό. Ἄγνωστο γιά ποιούς λόγους ἡ ὑπόθεση τελικά ἀποσιωπᾶται¹⁸.

Ἡ ζήτηση πιστώσεων στή Θεσσαλονίκη ἦταν πολύ μεγαλύτερη ἀπό τίς διαθέσιμες τοπικές ἀποταμιεύσεις. Γι' αὐτό καί τό κατάστημα τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἐργαζόταν κατά 50% περίπου μέ κεφάλαια ἀπό τό λοιπό δίκτυο τῆς Τράπεζας¹⁹. Ἐτσι ὁμως μπορούσε νά δανειοδοτήσει ἐπιχειρηματίες μέ σχετικά ὑψηλό ἐπιτόκιο, ἀφοῦ τά κεφάλαια πού χρησιμοποιοῦσε εἶχαν μεγάλο κόστος. Στράφηκε λοιπόν σέ δύο κατευθύνσεις: Πρῶτον μέσα στήν πόλη, πρὸς τοὺς Ἑβραίους τραπεζίτες (Μοδιάνο, Ἀλατίνι, Ναβάρο, Ἀμάρ, κλπ), στοὺς ὁποίους δάνειζε βραχυπρόθεσμα ἔναντι συναλλαγματικῶν πελατείας τους. Ἡ τακτική αὐτή ὀδήγησε σέ μεγάλες περιπέτειες²⁰. Δεύτερον, πρὸς τοὺς ἀνταποκριτές τῆς Τράπεζας στή Μακεδονία²¹ καί κυρίως στήν

16. ΑΤΑ, σ. 219.

17. ΑΤΑ, φ. 1732 (σσ. 71 καὶ 471), φ. 1733 (σ. 116).

18. ΑΤΑ, φ. 1733, σ. 161.

19. ΑΤΑ, φ. 2693, σ. 443 κ.ε., φ. 1732, σσ. 307 καὶ 493.

20. Ἀναλυτικὴ παρονοίαση τῶν σχέσεων τῆς Τράπεζας Ἀνατολῆς μέ τίς τράπεζες Μοδιάνο καὶ Ἀλατίνι. Βλ. Χεκίμογλου Ε., Ὑπόθεση Μοδιάνο, Θεσσαλονίκη 1991.

21. Ἀνταποκριτές τῆς Τράπεζας στά 1905 ἦταν οἱ: Σόσε κ' Υἱοί (Κορυτσά), Α. Ἡλίας - Ν. Κουσιδῆς (Γρεβενά), Βαλταδώρος - Κονδύλης (Κοζάνη), Βαμβιακᾶς κ' Υἱός (Κοζάνη), Κ. Α. Ζησόπουλος (Τσοῦλι), Δ. Χατζηκυριακοῦ (Δράμα), Χρ. Ἰωαννίδης (Νευροκόπι), Μιχ. Κολοκυθάς (Καβάλα), Ζ. Νικολάου, Σ. Μασιαλάς (Σέρρες), Δημ. Δίτσας (Σκόπια), Α. Ἀρβανίτης (Γευγελή), Αφοί Σόντη, Γ. Κυριακοῦ (Μοναστήρι) [ΑΤΑ, φ. 2693]. Στά 1908 ἀναφέρονται οἱ Ἡλ. Κοέν (Τρίκαλα), Ζ. Ἰωαννίδης (Βόλος), Γ.Ν. Γουδὸς Υἱοί (Κουμάνοβο), Γ. Μπούσιος (Γρεβενά), Γ. Κωνσταντίνου (Σέρρες), Ι. Κ. Ζωίδης (Ξάνθη), Γ. Τουάτης (Κατερίνη), Φίλιος καὶ Τόσκος (Καστοριά), Καραμανώλης (Σιάτιστα) [ΑΤΑ, φ. 1732].

ΐδρση ύποκαταστημάτων.

‘Ο άνταποκριτής είναι κατ’ αρχήν ένας τοκιστής ή έμπορος ή κτηματίας πού χρηματοδοτείται από τήν Τράπεζα τής ‘Ανατολής, όχι πάντοτε μέ ασφάλειες χαρτοφυλακίου, δηλαδή συναλλαγματικές ή χρεόγραφα. ‘Η χρηματική ροή στηρίζεται κυρίως στήν προσωπική πίστη του δανειολήπτη. ‘Η τελευταία είναι συνάρτηση τής άκίνητης περιουσίας του, στοιχείο πού ύποδηλώνει, άν δέν προϋποθέτει, τήν είσπραξη γαιοπροσόδου ώς αναγκαίου όρου φερεγγυότητας. Παράλληλα όμως ό άνταποκριτής δανείζεται όχι μόνο γιά τίς προσωπικές άνάγκες του, αλλά γιά τήν κάλυψη τών πιστωτικών άναγκών του γεωγραφικού και κοινωνικού χώρου, στόν όποιον είναι ένταγμένος.

3. Κατανομή τών πιστώσεων κατά έθνικότητα

‘Ενα από τά πιο ένδιαφέροντα σημεία στήν έρευνα τών έργασιών του ύποκαταστήματος τής Τράπεζας τής ‘Ανατολής στή Θεσσαλονίκη είναι ή κατανομή τών πιστώσεων της κατά έθνικότητα.

‘Ενώ στίς εργασίες καταθέσεων οι έλληνικές τράπεζες ήταν περιορισμένες στή συγκέντρωση τών άποταμεύσεων τών όμογενών, γιά τήν προσέλκυση τών όποίων ύπήρχε μεταξύ τους ισχυρός άνταγωνισμός, στόν τομέα τών χρηματοδοτήσεων ήταν ύποχρεωμένες νά δανείζουν σ’ όλες τίς έθνικές ομάδες και κυρίως στό έβραϊκό στοιχείο. Αυτό προκύπτει από τόν πίνακα 1.

Οί ‘Ελληνες πελάτες τής Τράπεζας πλειοψηφούν, άποτελώντας τό 51, 1% του άριθμού τών πιστούχων και άπορροφώντας ποσοστό 55, 67% τών χρηματοδοτήσεων. Οί ‘Εβραίοι άκολουθούν μέ 37,3% τών χρηματοδοτήσεων και 42,4% του άριθμού τών πελατών. Οί άναλογίες αυτές διατηρούν κάποια σχέση μέ τά τότε πληθυσμιακά δεδομένα τής Θεσσαλονίκης²² (άν και σημασία έχει έδω ή σύνθεση τής αστικής τάξης κι όχι του πληθυσμού γενικά).

‘Αντίθετα, ή συμμετοχή τών μωαμεθανών είναι πολύ χαμηλή, μόλις στό επίπεδο του 4% τών πελατών, αλλά και τών χρηματοδοτήσεων. Τέλος, περιλαμβάνεται και ή ομάδα «Βούλγαροι» [χωρίς άκριβή προσδιορισμό] πού μετέχει μέ ποσοστό 2,5% μόλις στό σύνολο, ήτοι 10 από τούς 405 πελάτες. ‘Όπως μπορεί νά διαπιστώσει κανείς από τούς πιστωτικούς καταλόγους²³, οι περισσότεροι πιστοϋχοι προέρχονται από τή Θεσσαλονίκη, όμως ένας όχι εύκαταφρόνητος άριθμός προέρχεται από άλλες πόλεις τής μείζονος Μακεδονίας (ό ένας στους τέσσερις από τόν πίνακα πού άκολουθεί).

22. Δημητριάδης Β., «Ο πληθυσμός τής Θεσσαλονίκης και ή ελληνική κοινότητα της κατά τό 1913», *Μακεδονικά* 23 (1983) 91-96. ‘Επίσης Χεκίμογλου Β., «Τά παραλείπόμενα τής άπογραφής του 1913», έφ. *‘Ελληνικός Βορράς*, φ. 17.5.1992 (σ. 26) και 24.5.1992 (σ. 26).

23. ΑΤΑ, φάκ. 1732, σσ. 44-45, 87, 116, 150, 179, 279 κ.έ, 342, 381, 457.

Πίνακας 1

ΜΗ ΕΓΓΥΗΜΕΝΕΣ²⁴ ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ²⁵ ΠΕΛΑΤΩΝ

Σέ Α. Τ., Σεπτέμβριος 1908

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΙΣΤΩΣΗΣ	Σύνολο		Ἑλληνες		Ἰσραηλίτες		Μωαμεθανοί		Βούλγαροι	
	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια	πελάτ.	δάνεια
Προεξοφλήσεις	200	71.855	33	13.555	150	51.150	10	4.650	7	2.500
Ἀνταποκριτές	100	57.650	93	48.850	5	7.500	2	1.300		
Ἀνοικτ. λ/μοί	105	125.500	81	80.350	17	37.000	4	4.300	3	3.850
Σύνολο	405	255.005	207	142.755	172	95.650	16	10.250	10	6.350
Ἀναλογία %	100	100	51,1	55,67	42,4	37,30	3,9	4,0	2,4	2,5

Πηγή: ΑΤΑ φάκ. 1733, σελ. 64.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ σύνθεση τῶν πιστώσεων σέ κάθε ἐθνική ομάδα. Στούς Ἑλληνες πλειοψηφοῦν οἱ ἀνταποκριτές (τό σύνολο σχεδόν τῶν ὁποίων ἀνήκει σ' αὐτή τήν ἐθνικότητα), καθὼς καί πιστοῦχοι μέ ἀνοικτό λογαριασμό, (4 στούς 5 τέτοιους πιστούχους εἶναι ἐπίσης Ἑλληνες). Ἀντίθετα, ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν Ἰσραηλιτῶν χρηματοδοτεῖ μέσω προεξοφλήσεων (τρεῖς στούς τέσσερις πελάτες προεξοφλήσεων εἶναι Ἰσραηλίτες). Ὁ μικρός πάντως ἀριθμός τῶν Ἑβραίων πού χρηματοδοτοῦνται μέσθ ἀνοικτοῦ λογαριασμοῦ (βάσει δηλαδή τῆς προσωπικῆς φερεγγυότητάς τους) διαθέτει πιστώσεις ὑπερδιπλάσιες κατά μέσον ὄρο ἀπό τοὺς ἀντίστοιχους τῆς ἐλληνικῆς ομάδας.

Σχετικά μέ τίς προεξοφλήσεις, στίς ὁποῖες κυριαρχοῦν οἱ Ἑβραῖοι, παρατηροῦμε ὅτι:

α) ἡ μέση πίστωση εἶναι Α. Τ. 341, περίπου 7.800 φράγκα,

β) ἓνα τμήμα της, τό κυριότερο, εἶναι προεξοφλήσεις τραπεζιτῶν, μεγαλύτερων ἢ μικρῶν.

Συνεπῶς ἡ μεγάλη πλειονότητα τῶν Ἑβραίων πιστούχων διαθέτει χαμηλὴ φερεγγυότητα καί μικρὴ οικονομικὴ ἐπιφάνεια.

Ἡ ἐγγραφὴ νέων πιστούχων τοῦ ἔτους 1908 ἔρχεται νά διαφοροποιήσῃ ἐλαφρῶς τήν κατάστασιν²⁶. Ἀπὸ τοὺς 53 νέους πιστούχους μέ λογαριασμούς προεξοφλήσεων, μόνον οἱ 26 εἶναι Ἑβραῖοι [οἱ 18 γιὰ ποσὰ κάτω τῶν 100 λιρῶν], ἐνῶ οἱ ἄλλοι 27 ἀνήκουν σέ ἄλλες ἐθνικότητες, κυρίως Ἑλληνες [οἱ 24 μέ ποσὰ κάτω τῶν 400 λιρῶν]. Συμβαίνει δηλαδή μιὰ σταδιακὴ ἀντικατάσταση χαμηλῆς φερεγγυότητάς Ἑβραίων ἀπὸ ἀνάλογης στάθμης Ἑλλήνων, ὑπόθεση πού φαίνεται καθαρότερα ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ὁ πίνακας 1 εἶναι

24. «Μὴ ἐγγυημένες»: πιστώσεις πού δὲν καλύπτονται μέ ἐνέχυρο ἢ υποθήκη, γενικῶς μέ ἐμπράγματῃ ἀσφάλεια.

25. «Ἐθνικότητα»: κατὰ τήν ἔκφραση τῶν διευθυντῶν τοῦ ὑποκαταστήματος.

26. Πρόκειται γιὰ 98 νέους πιστούχους μέ ὄρια πιστώσεων 55.000 λιρῶν. Βλ. ὑποσ. 23.

του Σεπτεμβρίου 1908 και άρα έχει επηρεαστεί από τις διαφοροποιήσεις στην εθνικότητα που έφεραν οι νέοι πιστούχοι αυτού του έτους. Όπωςδήποτε, αφού τό ύψος των χρηματοδοτήσεων είχε συνολικά περιοριστεί²⁷, μπορούμε νά καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι πρό του 1908, ίσως ό αριθμός των Έβραίων πιστούχων και όπωςδήποτε ή αναλογία της συμμετοχής τους στο σύνολο των χορηγήσεων, —και ειδικά στις προεξοφλήσεις— βρίσκονταν σε υψηλότερα επίπεδα από ό,τι στο τέλος αυτού του χρόνου.

Σαφέστερη προτίμηση στη χρηματοδότηση του ελληνικού στοιχείου καταφαίνεται στους επόμενους δύο λογαριασμούς, τους «άνταποκριτές» και τους «άνοικτους». Οι λογαριασμοί άνταποκριτών παρουσιάζουν μιά στασιμότητα στη διάρκεια του 1908, ή όποια όφειλεται στην κακή έσοδεία δύο διαδοχικών χρόνων²⁸. Η υπεροχή του ελληνικού στοιχείου στην ύπαιθρο είναι καταφανής στον τομέα αυτόν. Μαζί με τους άνοικτους λογαριασμούς, οι άνταποκριτές απορροφούν τό 72% των μη έγγυημένων πιστώσεων (και περίπου τίσ μισές από τίσ συνολικές). Οι δύο αυτές κατηγορίες κατανέμονται κατά 70% στους Έλληνες και κατά 30% στους λοιπούς.

Οί άνοικτοί λογαριασμοί εκφράζουν τή γενικότερη όπτική και τίσ προτιμήσεις της Τράπεζας, αφού αναπτύσσονται με βάση τά κριτήριά της για τή φρεγγυότητα και τήν προσωπική πίστη του πιστούχου. Η σαφής υπεροχή του ελληνικού στοιχείου σ' αυτής της μορφής τίσ πιστώσεις δέν είναι σύμφωνη με τά πληθυσμιακά και οικονομικά δεδομένα της Θεσσαλονίκης. Υπήρχαν όπως σδήποτε πολύ περισσότεροι από 17 Έβραίοι που μπορούσαν νά δανειοδοτηθούν βάσει της προσωπικής πίστεώς τους²⁹. Αν τό φαινόμενο αυτό όφειλεται στις προτιμήσεις της Τράπεζας ή των Έβραίων εμπόρων, είναι ένα έρώτημα με καθαρή απάντηση. Η συνολική εικόνα δέν επιτρέπει τήν υπόθεση ότι οί δεύτεροι απορρίπτουν τήν πρώτη ήχι μόνον οί μικροπιστούχοι των προεξοφλήσεων αλλά και τά μεγάλα όνόματα, όπως οί Μοδιάνο, δέν περιφρονούν τήν Τράπεζα τής Ανατολής. Οί επιλογές της τελευταίας είναι αυτές που οδηγούν σε ευνοϊκή πιστωτική μεταχείριση του ελληνικού άστισμού χάρη στις πιέσεις της κοινότητας ή για άλλους λόγους.

Θά ήταν όμως συσκότιση του όλου θέματος, αν παραλείπαμε νά διευκρινίσουμε ότι ή διάθεση αυτή αποτελεί περισσότερο μιά τάση παρά ένα στατιστικό αποτέλεσμα. Ο ελληνικός άστισμός δέν συνεργάζεται παρά με τίσ τράπεζες που παρέχουν ευνοϊκούς όρους, αν και όταν χρειάζεται τραπεζικές διευκολύνσεις. Η πείρα διδάσκει ότι ένας επιχειρηματίας δέν πρέπει νά είναι

27. ΑΤΑ, σσ. 291 και 309.

28. Ο.π., σ. 29.

29. ΑΤΑ, φ. 2693, σσ. 51-54. Πβλ. Ε. Χεκίμογλου, «Έβραίοι τραπεζίτες της Θεσσαλονίκης επί Τουρκοκρατίας», Χρονικά 131 (1994), 29 ύποσ. 40 και 59.

ἀποκλειστικός πελάτης κάποιας τράπεζας³⁰. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς δέν διαθέτει ἀρκετά κεφάλαια γιά νά ἐπεκτείνει ἐπ' ἀόριστον τίς πιστώσεις της καί δέν εἶναι καθόλου βέβαιο ὅτι μπορεῖ νά καλύψει τή ζήτηση τῶν Ἑλλήνων ἀστών. Ἡ ἴδια ἡ δυναμική της, πού τήν ὠθεῖ σέ πιστώσεις ὑψηλότοκες καί βραχυχρόνιες, τήν κατευθύνει στά μικρά τραπεζικά γραφεῖα τῆς ὁδοῦ Φράγκων.

4. Μοναστήρι καί Σκόπια

Τόπρακτορεῖο Μοναστηρίου τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς ἄρχισε νά λειτουργεῖ στίς ἀρχές τοῦ 1906. Οἱ λόγοι, γιά τοὺς ὁποίους προτιμήθηκε ἡ πόλη αὐτή, ἔναντι ἄλλων πόλεων τῆς Μακεδονίας γιά τήν ἐγκατάσταση ἑνὸς πρακτορεῖου τῆς Τράπεζας, δέν προκύπτουν ἀπό τήν ἀλληλογραφία πού ἔχουμε ὑπόψη μας. Ὡστόσο, ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἱστορικός Κ. Βακαλόπουλος, «τό Μοναστήρι ὑπῆρξε τό δεύτερο σέ ἐμπορική σημασία οἰκονομικό κέντρο τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆ Θεσσαλονίκη»³¹. Ἦδη ἀπό τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰώνα ὑπῆρχε διαμορφωμένη τραπεζικὴ ἀγορὰ μὲ πολλές ὁμοιότητες πρὸς αὐτὴ τῆς Θεσσαλονίκης³². Ἡ περιοχὴ εἶχε μεγάλη ἀγροτικὴ καὶ ἀξιόλογη βιοτεχνικὴ παραγωγή, ἐνῶ ἡ πόλη ἦταν σημαντικό ἐμπορικό, διοικητικό καὶ συγκοινωνιακό κέντρο καὶ ἐπὶ πλέον διέθετε μιά πολυάριθμη ἑλληνικὴ κοινότητα. Ὁ καζάς Μοναστηρίου εἶχε τόσοσ Ἑλληνας μαθητὲς ὅσους κι αὐτὸς τῆς Θεσσαλονίκης³³. Τό ἀρχικό κεφάλαιο τοῦ πρακτορεῖου τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς προσδιορίστηκε σέ 400.000 φράγκα³⁴, ποσό ἴσως μικρὸ γιά τῆ Θεσσαλονίκη, ὄχι ὁμως καὶ γιά τὸ ἔχον τραπεζίτες τοῦ Μοναστηρίου. Διευθυντῆς τοῦ πρακτορεῖου ἀνέλαβε ὁ Κωνσταντουλάκης, προηγουμένως ὑπάλληλος τῆς Ὁθωμανικῆς Τράπεζας στό Μοναστήρι. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι καὶ ὁ πατέρας τοῦ Κωνσταντουλάκη ἦταν διευθυντῆς τῆς Ὁθωμανικῆς στή Μυτιλήνη³⁵.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ πρακτορεῖου γιά τὸ 1906 μᾶς ἐπιτρέπει ν'

30. Λ.χ. ἡ ἐπωνυμία Γ. Κύρτης καὶ Υἱοὶ εἶχε ἀνοιχτὴ πίστωση 4.000 Λ. Τ. στήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ ἐργασίες ἐπὶ βάμβακος καὶ ἀλεύρων ἔκανε ἀντιστοίχως μὲ τὴν Ὁθωμανικὴ καὶ τὴν Τράπεζα Θεσσαλονίκης. Οἱ σαπωνοποιοὶ Ἄφροϊ Βουδαλικά προτιμοῦσαν τὴν Τράπεζα Ἀλατίνι καὶ τὴν Τράπεζα Θεσσαλονίκης ἂν καὶ εἶχαν πίστωση 2.000 Λ. Τ. στήν Τράπεζα Ἀνατολῆς γιά προξοφλήσεις, διότι οἱ πρῶτες Τράπεζες τοὺς ἐπέστρεφαν τὸ χαρτοφυλάκιο πρὸ τῆς πληρωμῆς του, προκειμένου νά τὸ ἔχον στὰ χέρια τους οἱ παραγγελιοδόχοι καὶ νά ἐπιστρέφουν στοὺς ἐκδότες τὰ γραμμάτια τὴν ἡμέρα τῆς πληρωμῆς Ὁ.π., φ. 1732.

31. Βακαλόπουλος Κ., *Νεότερη Ἱστορία τῆς Μακεδονίας (1830-1912)*, Θεσσαλονίκη σ. 158.

32. Βακαλόπουλος Κ., Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα, *Μακεδονικά* 21 (1981) 191.

33. Βακαλόπουλος Κ., *Ἡ Μακεδονία στίς παραμονές τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα*, γτ., γ. χ., σ. 55.

34. ΑΤΑ, φ. 2693: 19.2.1906.

35. Ὁ.π., 19.5.1906.

άντιληφθοῦμε καί τό μέγεθός του ὡς τραπεζικοῦ καταστήματος. Περιελάμβανε ἐκτός ἀπό τόν διευθυντή, μέ ἐτήσιο μισθό 300 Λ. Τ., ἕνα λογιστή μέ μισθό 120 λίρες, ἕναν ταμία, μέ μισθό 96 λίρες, ἕνα γραμματέα μέ 96 ἐπίσης λίρες, ἕναν εἰσπράκτορα μέ 60 λίρες καί δύο κλητῆρες μέ μισθό 30 λίρες ὁ καθένας. Τό ἐνοίκιο τοῦ γραφείου ἦταν 80 λίρες καί τά ὑπόλοιπα ἔξοδα, μαζί μέ τήν ἀπόσβεση τῶν δαπανῶν ἐγκαταστάσεως ἦταν 188 λίρες τόν χρόνο. Συνολικά, προσωπικό 7 ἀτόμων καί προϋπολογισμός 1.000 λιρῶν³⁶.

Πίνακας 2
ΝΕΟΙ ΠΙΣΤΟΥΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ, ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ
ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ, 1908

α/α	Όνομα	Τόπος	Ποσόν	Λ/σμός
1.	Άχμιέτ Μπίν Όσμάν	Φ	100	Π
2.	Ριζά Μπίν Γιανούς Τσερκέζ	Μ	100	Π
3.	Χαφούζ Χαλίλ Μπέν Σαλή	Φ	100	Π
4.	Μουσταφά Χουσεΐν Άρπατζή	Μ	100	Π
5.	Χατζή Μαχμούτ Μπίν Χατζή	Μ	100	Π
6.	Μουσταφά ἐφένδη Μπίν Σερίφ	Μ	100	Π
7.	Άφοί Χατζηπέτρου	Μ	300	Π
8.	Δήμος, Τόδορ Μποδε, Α. Στίγμαν	Μ	100	Π
9.	Άφοί Ίωάννου - Σ. Μουμιτζή	Μ	150	Π
10.	Νουρή Μπίν Ίμπραήμ	Μ	150	Π
11.	Γιαγιά ἐφένδη	Μ	50	Π
12.	Λάζαρος Γούναρης	Φ	200	Π
13.	Ίωσήφ Έργάσ ^a	Μ	100	Α
14.	Άφοί Παπαγιάννη	Σόροβιτς	100	Α
15.	Γουσσούφ ἐφένδη	Μ	150	Π
16.	Νουρή Μπέη	Φ	100	Π
17.	Μαχμούτ, Ρουσιάν Έμίν, Μετζελή	Μ	100	Π
18.	Ναούμ Γῶγος	Μ	1000	Α
19.	Έτέμ ἀγά Μπίν Άβρη	Μ	100	Π
20.	Γεώργιος Μήτσε Μασλάρ	Μ	20	Π
21.	Γεώργιος Γούσιος Νινάς	Μ	15	Π
22.	Έσάτ ἐφένδη	Μ	150	Π
23.	Γεώργιος Σαπικιάς	Μ	50	Π
24.	Γεώργιος Χρόνης	Μ	35	Π
25.	Ναούμ Άλταπαρμάκ	Μ	30	Π
26.	Πέτρος Κοκκίνης	Μ	40	Π
27.	Σταῦρος Δημ. Νάλλης	Μ	100	Π
28.	Γεώργιος Σιάκος	Φ	150	Π
29.	Άζίζ ἀγά Άρμανούς	Μ	35	Π
30.	Άνδρέας Δέδες	Μ	300	Π

36. Ό.π., 28.1.1906.

31.	Νικόλαος Τσέργης	Νεβέσκα	000	Π
32.	Ρεσοῦλ Μπίν Ρουσιέμ	Μ	300	Π
33.	Παντελῆς Μάντσης	Μ	150	Π
34.	Ἰσλάμ ἀγά Φαϊκ Μπίν Μεχμέτ	Πριλάπον	200	Π
35.	Νικόλα Μαρτέν	Μ	150	Π
36.	Γ. Δούμας ^β	Μ	1000	Α
37.	Ἀπόστολος Γιουδάς	Μ	150	Α
38.	Κύρκου-Χαρισίου	Ἐλασσόνα	400	Α
39.	Ἀφοί Γκορθάλη-Χ' ἄνδρέας ^γ	Κοζάνη	500	Α
40.	Χατζῆ ἐφένδης	Μ	200	Π
41.	Κωνσταντῖνος Μπλάτσης	Μ	200	Π
42.	Μουσταφᾶ Μπίν Καμήλ	Μ	200	Π
43.	Ριζά Μπέη Μπίν Ἀλή Μπέη	Φ	350	Π
44.	Σαλή Μπίν Ἰμπραήμ	Μ	300	Π
45.	Χατζῆ Ἰσαφέρ Χατζῆ Ἀδξέμ	Φ	300	Π
46.	Γεώργιος Γκινάλης	Μ	300	Π
47.	Πέτρος Ἀθανασίου	Μ	400	Π
48.	Ἰωάννης Τζιάστας	Καστοριά	500	Α
49.	Χατζηνίκος καί υἱός	Ἐλασσόνα	400	Α
50.	Ταχῆρ Γιακουπ Γιουσοῦφ ^δ	Ἐλασσόνα	1000	Α
51-87.	Τριάντα ἐπτά ἀκόμη μικροπιστοῦχοι τῆς αὐτῆς συνθέσεως μέ τούς προηγουμένους		3110	Π
88.	Μιχαηλίδης	Φ	<u>600</u>	Α
	Σύνολο		15.835	

Ἐπίσημα:

α) Τά ποσά σέ λίρες ὀθωμανικές.

β) Τόπος Μ: Μοναστήρι, Φ: Φλώρινα.

γ) Λογαριασμός: Α: ἀνοικτός λογαριασμός, Π: προεξόφληση.

Πηγή:

ΑΤΑ, φάκ. 1732, σελ. 63, 93, 118, 145, 270, 337, 377 & 401.

Ἐπισημειώσεις στόν πίνακα

α. Συγγενής τοῦ συνώνυμου τραπεζίτη τῆς Θεσσαλονίκης. ΑΤΑ Φάκ. 1732, σελ. 83.

β. Αὔξηση πιστώσεως, ἡ ὁποία προσφέρθηκε στόν πιστοῦχο καί ἀπό τήν Τράπεζα Θεσσαλονίκης τοῦ Μοναστηρίου.

Ἐ.π. 176-177.

γ. Περιουσία Α. Τ. 14.000. Συγγενής ἑταιρεία οἱ Ἀφοί Μπλιούρα, μέ περιουσία 12.000 Α. Τ. Ἐ.π., σελ. 350.

δ. Μέχρι τότε ἦταν πελάτης τῆς Ὀθωμανικῆς Τράπεζας στό Μοναστήρι, δανειζόμενος ἔναντι κυβερνητικῶν γραμματιῶν, προερχομένων ἀπό τήν τροφοδοσία (σενέτ μαχουσε).

Ἐ.π., σελ. 401 κ.έ.

Ὁ πίνακας 2 περιλαμβάνει τούς νέους πιστοῦχους τοῦ πρακτορείου τοῦ ἔτους 1908. Πρόκειται γιά 88 πιστοῦχους μέ πιστώσεις 15.835 Α. Τ., περίπου 360.000 φράγκα. Τό ἕνθος τῶν δανείων εἶναι χαμηλότερο ἀπό τό ἀντίστοιχο τῆς Θεσσαλονίκης, καί στήν πλειοψηφία τους πρόκειται γιά μικροπιστώσεις. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι τά μεγαλύτερα δάνεια δίνονταν σέ ἐμπόρους ἐκτός

Μοναστηρίου, γεγονός που ερμηνεύεται από την ισχυρή θέση των άλλων τραπεζών, της Όθωμανικής και της Τράπεζας Θεσσαλονίκης, καθώς και των τραπεζικών οίκων της πόλης, και υποδηλώνει τον έντονο ανταγωνισμό μέσα στο Μοναστήρι. Στη σύνθεση των χρηματοδοτούμενων είναι αισθητή η παρουσία του μωαμεθανικού στοιχείου, μία ακόμη διαφορά από τους αντίστοιχους καταλόγους της Θεσσαλονίκης.

Οι χρηματοδοτικές προτάσεις του πρακτορείου Μοναστηρίου υποβόλονται στο ύποκατάστημα της Θεσσαλονίκης, όπου και υπαγόταν διοικητικά, τό οποίο με τη σειρά του τις διαβίβαζε με τη γνώμη του στη γενική διεύθυνση στην Αθήνα για επικύρωση. Οι πιστωτικοί αυτοί κατάλογοι του 1908 δέν εκφράζουν μία ποσοτική αύξηση των πιστώσεων, αλλά μία ανανέωση της πελατείας με στόχο τη βελτίωση της ποιότητάς της, όπως έγινε και στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης³⁷. Παίρνοντας σαν βάση τα δεδομένα της τελευταίας —διηλαδή η ανανέωση των πιστωτών αφορά τό 20% περίπου των πελατών και των εισπράξεων— μπορούμε κατά προσέγγιση νά υπολογίσουμε ότι οι συνολικές πιστώσεις του Πρακτορείου Μοναστηρίου ήταν γύρω στο 1,5 έκατ. φράγκα. Η διαφορά από τό κεφάλαιό του καλυπτόταν από καταθέσεις και έφοδιασμό από φθηνότερες χρηματαγορές.

Όπως φαίνεται και από τόν πίνακα, τό πρακτορείο έξυπηρετούσε και τη γειτονική Φλώρινα, τήν όποία συχνά έπισκεπτόταν ό Κωνσταντουλάκης, για νά κάνει διαπραγματεύσεις με τούς τοπικούς άργυραμοιβούς και νά αγοράζει συνάλλαγμα, που διέθετε ή πόλη από τά μεταναστευτικά έμβάσματα³⁸. Για τό συνάλλαγμα της Φλώρινας ύπηρεξε όξύς τραπεζικός ανταγωνισμός, ιδιαίτερα από τήν Τράπεζα Θεσσαλονίκης και τόν τραπεζικό οίκο Raphael Canuti³⁹.

Ό πιστοϋχος Μιχαηλίδης [βλ. πίνακα 2, άριθμ. 88] ήταν κάτοχος γαιών άξίας 2.000 Λ. Τ. Έξω από τή Φλώρινα. Η πίστωση διατέθηκε προκειμένου ν' άνοίξει στην πόλη αυτή κατάστημα έμπορικών και τραπεζικών έργασιών, υπό τήν προϋπόθεση ότι θά συνεργαζόταν μόνον με τήν Τράπεζα της Άνατολής στο Μοναστήρι και στη Θεσσαλονίκη, ή όποία έτσι άποκοτόυσε ένα είδος έμμεσης πρακτορέυσης των συμφερόντων της στη Φλώρινα.

37. Βλ. ύποσ. 23 και 26.

38. Ό Β. Γούναρης στο «Οικονομική ζωή στη Μακεδονία πρίν από τήν ύπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου», Πρακτικά Συμποσίου «Η Συνθήκη του Βουκουρεστίου και ή Έλλάδα», Θεσσαλονίκη 1990, σ. 135, σημειώνει ότι στα 1905 τό ύψος των έμφισμάτων μόνο στο βίλαετι του Μοναστηρίου άνερχόταν σε 150-160.000 λίρες στεργλίνες, ενώ στα 1906 σε 360-480.000 λίρες και τό 1909 σε 320-360.000 λίρες. Μία άναφορά της Τράπεζας της Άνατολής (ΑΤΑ, φ. 2693, Έγγρ. 14.5.1906) ύπολογίζει τό συνολικό μεταναστευτικό συνάλλαγμα για όλη τη Μακεδονία σε 12 έκατομ. φράγκα τό χρόνο, δηλ. 480.000 στεργλίνες. Άν και με διαφορές μεταξύ τους, οι δύο πηγές συγκλίνουν ως προς τήν τάξη μεγέθους.

39. ΑΤΑ, φ. 1732, 172-173.

Ἀκόμη ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς χρηματοδοτοῦσε καί τήν ἑλληνική κοινότητα τοῦ Μοναστηρίου καί τό ἑλληνικό νοσοκομεῖο⁴⁰.

Μετά τή νέα πραγματικότητα πού διαμορφώθηκε μέ τούς βαλκανικούς πολέμους τό Μοναστήρι ἔχασε τήν ἐνδοχώρα του (πού φαίνεται ἀνάγλυφα στόν πίνακα 2), κι ἔτσι μειώθηκε ἡ τραπεζική σημασία του. Γι' αὐτό καί στά 1913 ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς μελετοῦσε τό ἐνδεχόμενο νά μεταφέρει τό κέντρο τῆς δραστηριότητάς της βορειότερα στή Σερβία, σχέδιο πού δέν ὑλοποιήθηκε⁴¹.

Ἐνα ἀκόμη ἐμπορικό καί τραπεζικό κέντρο βορειότερα τοῦ Μοναστηρίου ἦταν τά Σκόπια. Καί ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἐρεῦνησε τήν περίπτωση νά ἰδρῶσει καί κεῖ ἕνα πρακτορεῖο. Τά Σκόπια εἶχαν ἦδη ἀπό τό 1873 συνδεθεῖ σιδηροδρομικῶς μέ τή Θεσσαλονίκη καί ἦταν τό ἐπίκεντρο τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐπιπορευοῦ. Παράλληλα ἦταν καί εἰσαγωγικό κέντρο καί χρησίμευε ὡς σταθμός ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ Κοσσυφοπεδίου καί τῆς Ἀνατολικῆς Ἀλβανίας. Ἡ πόλη συναλλασσόταν, ὀλοένα καί περισσότερο, ἀπ' εὐθείας μέ τήν Αὐστρία καί μειωνόταν ἀνάλογα ἡ ἐξάρτησή της ἀπό τό λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης⁴².

Στά Σκόπια λειτουργοῦσαν ὑποκαταστήματα τῶν Τραπεζῶν Θεσσαλονίκης καί Ὄθωμανικῆς, καθῶς καί οἱ τοπικοί τραπεζικοί οἴκοι: 1. Δήτσα, 2. Κομμάτη, 3. Υἱῶν Μισραχῆ, 4. Μιλάν Λαπτσέφ, μέ συνολικά κεφάλαια γύρω στίς 300.000 Λ. Τ., περίπου 7.000.000 φράγκα⁴³.

Ἡ ἀγορά τῶν Σκοπίων δέν συνῆλθε γιά ἀρκετό καιρό ἀπό τήν κρίση τοῦ 1907-1908, ἡ ὁποία εἶχε σοβαρές ἐπιπτώσεις καί στήν τραπεζική ἀγορά τῆς⁴⁴. Τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1910 ὁ τραπεζίτης Λαπτσέφ πτώχευσε καί μάλιστα δολίως. Κυκλοφόρησε πολλά γραμματίά του στίς τράπεζες τῆς πόλης καί, ἀφοῦ πῆρε τά χρήματα, ἔφυγε στή Σόφια, ὅπου καί τόν ἀκολούθησαν οἱ διευθυντές τῶν τραπεζῶν τῶν Σκοπίων, χωρίς ὁμως ἀπότηλεσμά⁴⁵. Ἡ ἐξέλιξη αὐτή δημιούργησε μεγάλη δυσπιστία στίς τράπεζες, οἱ ὁποῖες μέ τή σειρά τους ἀναγκάστηκαν νά μειώσουν τίς πιστώσεις τους ὡς ἐξῆς⁴⁶:

Θεσσαλονίκης ἀπό 75.000 Λ. Τ. σέ 40.000.

Ὄθωμανική ἀπό 150.000 Λ. Τ. σέ 80.000.

Δήτσας ἀπό 40.000 Λ. Τ. σέ 10.000.

Οἱ τραπεζίτες Υἱοί Μισραχῆ δέν ἀντέξαν στίς συνθήκες αὐτές καί ἔπαυ-

40. ΑΤΑ, φ. 1731: 17.9.1907.

41. ΑΤΑ, φ. 1740, *passim*.

42. ΑΤΑ, φ. 1733: 325 κ. ἔ.

43. Ὁ.π.

44. Ὁ.π.

45. Ὁ.π.

46. Ὁ.π.

σαν τίς πληρωμές τους. Χρωστούσαν 2.000 Λ. Τ. στην Τράπεζα της Ἀνατολῆς καί 900 σέ δημόσιους φορεῖς [Δημαρχία, Ἐπιτροπή Ἐράνου τοῦ Ὁθ. Στόλου κτλ.]. Εἶχαν σημαντική κτηματική περιουσία ἀπό 4.000 λίρες περὶπου, ἀλλά ἔπασχαν ἀπὸ ἔλλειψη ρευστοῦ χρήματος, πού δέν μποροῦσαν νά ἐξασφαλίσουν στὰ Σκόπια⁴⁷.

Ὁ διευθυντής τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Θεσσαλονίκη Χατζηλάζαρος καί ὁ δικηγόρος τῆς Ρ. Μοδιάνο πῆγαν ἐναλλάξ στὰ Σκόπια καί προσπάθησαν νά ἀποτρέψουν τὴν πτώχευση τῶν Ἀφῶν Μισραχῆ, διότι κινδύνευαν οἱ πιστώσεις τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς —πού ἦταν ἐν μέρει ἀνοιχτές— καί διότι ἔκριναν ὅτι ὁ τραπεζικός αὐτός οἶκος ἦταν κατὰ βάση ὑγιῆς καί εἶχε ἀπλῶς πρόβλημα ρευστότητας. Γι' αὐτὸ καί ὁ Χατζηλάζαρος πρότεινε διάφορες ἐναλλακτικές λύσεις καί ἐργάσθηκε ἐπὶ τόπου γιὰ τὴν προώθησή τους. Μία λύση ἦταν νά βοηθήσει τὴν κατάσταση ὁ Μεμδούχ βῆης, κάτοχος τεράστιας κτηματικῆς περιουσίας, ἀξίας ἄνω τῶν 40.000 λιρῶν, καί χρεώστης τῶν Μισραχῆ, ὁ ὁποῖος βῆης δέχθηκε ὄχι μόνον νά ἐπιστρέφει τὸ δάνειο τῶν 1.200 λιρῶν, ἀλλὰ καί νά συνεταίριστεῖ μαζί τους τοποθετώντας ἐπὶ πλέον κεφάλαια 3.000 Λ. Τ., ἔτσι ὥστε νά ὑπῆρχε ρευστό γιὰ νά συνεχίσει ὁ τραπεζικός οἶκος τὴν κανονικὴ λειτουργία του. Γιὰ τὸν σκοπο αὐτὸ ὁ Μεμδούχ θά ὑποθήκευε ἀκίνητά του. Κι ἐνῶ ὁ Χατζηλάζαρος εἶχε βρεῖ καί τὸν πιστωτὴ πού θά δάνειζε στὸν Μεμδούχ, παρενέβη τὸ Νεοτουρκικὸ Κομιτάτο καί ἀπειλήσε τὸν τελευταῖο ὅτι θά τὸν ἔθετε ὑπὸ δικαστικὴ ἀπαγόρευση, ἂν βοηθοῦσε ἀλλόθρησκο⁴⁸.

Ὁ Χατζηλάζαρος ἔκρινε ὅτι ἡ πόλη τῶν Σκοπίων ἦταν κατάλληλη γιὰ τὴν ἐγκατάσταση πρακτορείου τῆς Τράπεζάς του, ἀφοῦ ὁμως περνοῦσε ἡ κρίση τῆς χρηματαγορᾶς τῆς καί αἴρονταν οἱ πιστωτικοὶ περιορισμοὶ τῶν ἄλλων τραπεζῶν. Μετέθετε ἔτσι τὸ θέμα στὸ μέλλον⁴⁹. Οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι καί οἱ ἀνακατατάξεις τῶν συνόρων ἄλλαξαν ριζικὰ τὴν κατάσταση κι ἔτσι ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς δέν ἐγκαταστάθηκε στὰ Σκόπια.

5. Ἡ ἴδρωση τοῦ πρακτορείου Σερρών

Ἡ περίπτωση τοῦ Πρακτορείου τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στὶς Σέρρες ξεφεύγει χρονικά ἀπὸ τὴν περίοδο πού ὡς τώρα ἐξετάσαμε (1906-8). Κρίναμε ὡστόσο σκόπιμη τὴν κατ' ἐξαίρεση παρουσίαση τοῦ θέματος αὐτοῦ λόγω τῆς ἰδιαίτερης σημασίας του. Ἡ σημασία τοῦ Πρακτορείου προκύπτει ἀπὸ τὰ βασικά χαρακτηριστικά τῆς περιοχῆς πού αὐτὸ κάλυπτε καί ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν

47. Ὁ.π., 317.

48. Ὁ.π., 330.

49. Ὁ.π., 327.

καμποπαραγωγή. Ἡ χρηματοδότηση τοῦ καινοῦ τόσο γιά τίς καλλιεργητικές, ὅσο καί γιά τίς ἐμπορικές ἀνάγκες, ἀπό τήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, εἶχε ὡς πομπό τό συγκεκριμένο πρακτορεῖο. Ἀκόμη καί μετά τήν ἔλευση τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας στή Μακεδονία, καί μέχρι τό τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ 1910, τό πρακτορεῖο θά διατηρήσει αὐτόν τόν ρόλο του χρησιμοποιώντας κεφάλαια καί τῆς ΕΤΕ⁵⁰.

Τήν ἐποχή τῆς ἐγκατάστασης τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Μακεδονία, ἡ διάδοση τῶν καινοκαλλιεργειῶν στήν πεδιάδα τῶν Σερρῶν δέν εἶχε ἀκόμα ὀλοκληρωθεῖ. Ἡ πόλη τραβᾷ τό ἐνδιαφέρον τῆς Τράπεζας σταδιακά καί ὑπό τήν ἐπίδραση διαφόρων παραγόντων, στούς ὁποίους ἀμέσως θά ἀναφερθοῦμε. Ὁ πιό σημαντικός ἀπό αὐτούς ἦταν ἡ ὀξυνση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ στήν τραπεζική ἀγορά τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος ἐπηρέαζε πτωτικά τό ποσοστό τοῦ κέρδους τῶν τραπεζῶν. Ἡ μόνη λύση ἦταν ἡ ἐπέκταση τῶν ἐργασιῶν τους σέ ἀγορές παρθένες, δηλ. σέ μικρότερα κέντρα, ὅπου ὁ ἀνταγωνισμός θά ἦταν μικρότερος ἢ ἀνύπαρκτος καί τά περιθώρια κέρδους μεγαλύτερα.

Τό καλοκαίρι τοῦ 1909 ὁ Κ. Β. Γεωργιάδης⁵¹ ταξιδεύει στίς Σέρρες προκειμένου νά ἐξετάσει τή σκοπιμότητα ἴδρυσης πρακτορείου τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στήν πόλη αὐτή. Τό βασικό κριτήριο πού εἶχε ὑπόψη του ἦταν ἂν ἡ διάθεση κεφαλαίων τοῦ ὑποκαταστήματος Θεσσαλονίκης θά ἀπέδιδε μεγαλύτερες ὠφέλειες στίς Σέρρες παρά στήν ἔδρα τοῦ ὑποκαταστήματος. Τά πορίσματα τῆς μελέτης του ὁ Γεωργιάδης τά καταγράφει σέ μιὰ ἐπιστολή του πρὸς τόν γενικό διευθυντή τῆς Τράπεζας καί εἶναι τά ἀκόλουθα⁵²:

α) Εἰσαγωγικό ἐμπόριο: Πρὶν ἀπό τήν κατασκευή τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης-Ἀλεξανδρούπολης, ἡ ἀγορά τῶν Σερρῶν χρησίμευε ὡς διαμετακομιστικό κέντρο ὅλης τῆς γύρω περιοχῆς· ἀκόμη καί τῆς Δράμας, τοῦ Νευροκοπίου, Ἄνω Τζουμαγιάς, Μελενίκου καί Πετριτιοῦ. Μετά ὁμως τήν κατασκευή τῶν σιδηροδρόμων, τά πιό πάνω κέντρα ἄρχισαν νά συναλλάσσονται ἀπ' εὐθείας μέ τήν ἀγορά τῆς Θεσσαλονίκης, γιατί αὐτή παρῆχε περισσότερες εὐκαιρίες καί πλεονεκτήματα. Ἔτσι ἡ ἀγορά τῶν Σερρῶν περιορίστηκε στή γύρω ἀγροτική περιοχή τῆς.

β) Ἐξαγωγικό ἐμπόριο: Ἡ κατασκευή τῶν σιδηροδρόμων μείωσε τή σημασία τῆς ἐξαγωγικῆς ἀγορᾶς τῶν Σερρῶν πρὸς ὄφελος τῆς ἀγορᾶς τῆς Θεσσαλονίκης, καί οἱ Σέρρες σταμάτησαν νά ἔχουν ἀπ' εὐθείας συναλλαγές μέ ἐμπορικά ἢ βιομηχανικά κέντρα τῆς αὐτοκρατορίας καί τοῦ ἔξωτερικοῦ. Σ' αὐτό συνέτεινε καί ἡ ἔλλειψη ὀργανωμένων ἀποθηκῶν καί χρηματοδοτήσεων

50. ΕΤΕ, ἀταξινόμητο ἀρχεῖο Θεσσαλονίκης.

51. Διευθυντής, ὅπως εἶδαμε, τοῦ ὑποκαταστήματος Θεσσαλονίκης.

52. ΑΤΑ, φάκ. 1733, 145-154, 23.6.1909, ἀπ' ὅπου καί οἱ πληροφορίες πού ἀκολουθοῦν.

επί έμπορευμάτων σέ μεγάλη κλίμακα, πού θά επέτρεπε στους τοπικούς έμπόρους νά προβαίνουν σέ πωλήσεις, όταν οί τιμές θά ήταν ευνοϊκές κι όχι άμέσως μετά τή συγκομιδή τής παραγωγής.

γ) Τραπεζική άγορά: Τό μόνο σοβαρό τραπεζικό κατάστημα ως τό καλοκαίρι του 1909 είναι τών Simanton και Azaria, πρώην Γιουδά Άρδίτη. Άλλα μικρότερα ήταν τών Ζαφ. Νικολάου και Κων. Σταμούλη. Οί μεγαλύτερες τράπεζες τής Θεσσαλονίκης δέν είχαν άκόμη έγκατασταθεί. Ό λόγος ήταν ότι οί πιστωτικές σχέσεις και οί διαμεσολαβητικές εργασίες δέν είχαν άκόμη ενδιαφέρον.

Ύπηρχε κάποια μικρή κίνηση στην άγορά ευρωπαϊκού συναλλάγματος και μεγαλύτερη στην άνταλλαγή τών μετσηιδίων, ή όποία διεκπεραιωνόταν από τους Simanton-Azaria, είχε όμως μειωθεί μετά τήν καθιέρωση τής άνταλλαγής λίρας γροσιών στά δημόσια ταμεία: αυτά δέχονταν πληρωμές φόρου, ύπολογίζοντας τή λίρα μέ 102 1/2 γρόσια άντί για 100⁵³.

Τά τραπεζικά γραφεία χορηγούσαν προεξοφλητικά δάνεια μέ τόκο 8-15% και δάνεια σέ καπνοπαραγωγούς μεταξύ 15-25%. Μικροδάνεια μέ ύποθήκη έμπορευμάτων διενεργούσε ό πρώην οίκος Άρδίτη.

δ) Βιομηχανία: Ή μεταποίηση έλειπε τελείως από τίς Σέρρες. Μόνον περί τά 1907-8 άρχισαν νά κατεργάζονται έπιτοπιώς τά καπνά, άντί νά τά στέλνουν στην Καβάλα, αλλά κι αυτό μόνον σέ μικρές ποσότητες. Ή έλλειψη κεφαλαίων και οργανωμένων άποθηκών έκανε δυσχερή όποιαδήποτε εξέλιξη.

ε) Γεωργία: Ή πεδιάδα τών Σερρών ήταν από τίς ευφορότερες τής Μακεδονίας, μέ ποικίλες καλλιέργειες: δημητριακά, όπιο, σουσάμι, βαμβάκι και καπνά. Ή καλλιέργεια του καπνού επέκτεινόταν άλματωδώς, και σέ ορισμένες περιοχές οί ποικιλίες ήταν άριστες. Οί τιμές κυμαίνονταν από 15 ως 25 γρόσια τήν όκά. Γύρω στά 1900, ή παραγωγή τής περιφέρειας Σερρών δέν υπερέβαινε τους 300-400 τόνους, ενώ ήδη στά 1909 ήταν πάνω από 1.500 τόνους, μέ προοπτικές παραπάνω άνόδου.

Ή σιτοπαραγωγή, εκτός από τήν τοπική κατανάλωση, διετίθετο στην περιοχή τής Δράμας, πού λόγω τής φύσεως του έδάφους υπελείπετο στην παραγωγή δημητριακών.

Ή όλική έξαγωγή άγροτικών προϊόντων σέ άλλες περιοχές ύπολογίζόταν σέ 4.000 βαγόνια, τά μισά από τά όποια έφευγαν απ' τόν σταθμό τών Σερρών.

Ό Γεωργιάδης σημείωνε τήν ύπαρξη ενός κοινωνικού στρώματος «λίαν

53. Ή λογιστική ίσοτιμία ήταν 1 λίρα=100 γρόσια. Στίς συναλλαγές όμως, ή ίσοτιμία κυμαίνονταν από 102 έως και 110 γρόσια. Ή διακύμανση ήταν εποχιακή και διατοπική και έδινε περιθώρια κερδοσκοπίας στους τραπεζίτες. Ό μετσηιδιό ήταν άσημένιο νόμισμα, ίσο μέ τό 1/5 τής λίρας. Ή τιμή του σέ γρόσια κυμαίνονταν από 19-21 γρόσια άνά μετσηιδιό, διακύμανση πού επίσης επέτρεπε τραπεζικά κέρδη.

εὐπόρων» γεωργῶν μέ ἀτομική —ἀκίνητη καί κινητή— περιουσία ἄνω τῶν 2.000 Λ. Τ. Ἐπιπλέον, κατέγραφε εὐρύτατα στρώματα μικροῦδιοκτητῶν, οἱ ὅποιοι ἦταν εὐεπίφοροι σέ δανεισμό καί καλλιεργοῦσαν καπνά. Σ' αὐτή τήν πελατεία, μεσαίους καί μικροῦς καλλιεργητές, καθῶς καί στούς ἐμπόρους τοῦ καπνοῦ, θά ἀπευθυνθεῖ ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Γεωργιάδης, ὡς καλός τραπεζίτης, δέν περιορίζεται στήν περιγραφή τῶν οἰκονομικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς περιοχῆς, ἀλλά ἀναζητᾷ καί τίς δυνατότητες γιά τή διεξαγωγή συγκεκριμένων τραπεζικῶν ἐργασιῶν. Τέτοιες ἐργασίες διακρίνεται:

1. Τρεχοῦμενους λογαριασμούς, δηλ. χρηματοδότηση προσώπων ὑψηλῆς φρεγγυότητος σέ μικρῇ κλίμακα, τόσο στήν πόλη τῶν Σερρῶν, ὅσο καί στίς ἄλλες πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Ἡ χρηματοδότηση τοῦ εἶδους αὐτοῦ ἀπό τῆ Θεσσαλονίκη δέν ἦταν συμφέρουσα, γιατί ἦταν δυσχερῆς ἡ παρακολούθηση τῶν ὀφειλετῶν. Τό ἐλάχιστο ἐπιτόκιο, ἐκτός ἀπό τήν προμήθεια, ὑπολογίζοταν σέ 8%.

2. Προεξοφλήσεις μέ τόκο ἐπίσης 8% κατ' ἐλάχιστο.

3. Δάνεια σέ ἐμπόρους καπνοπαραγωγούς, μέ μιά ὡς τρεῖς ἀλληλέγγυες ὑπογραφές, μικροῦ ὕψους 20-100 λιρῶν. Τά δάνεια αὐτά ἐπιστρέφονταν μετά τήν πώληση τῆς ἐσοδείας καί ἦταν συμφέροντα, γιατί ὁ τόκος ἦταν ὑψηλός: 9% πλέον 3% προμήθεια.

4. Δάνεια γιά νωπά κουκούλια, τρίμηνης διάρκειας, κατά τό σύστημα πού ἀκολουθοῦσε ἡ Τράπεζα στή Δυτικῇ Μακεδονίᾳ. Τό ἐπιτόκιο μαζί μέ τήν προμήθεια ἦταν 13-14% ἐτησίως.

5. Δάνεια σέ καπνοπαραγωγούς μέ ἐνέχυρο ἀκατέργαστων καπνῶν. Τά ἐνέχυρα θά ἔμεναν στίς ἀποθήκες τῶν χωριῶν καί μετά θά γράφονταν στούς καταλόγους τῆς Regie ὑπέρ τῆς Τράπεζας. Τά καπνά ὡς ἐνέχυρα θεωροῦνται ἀσφαλῆ, γιατί δέν μποροῦν νά μεταφερθοῦν οὔτε νά πουληθοῦν, χωρῆς τήν ἄδεια τοῦ κατόχου τους. Ἐπειδή οἱ διακυμάνσεις τῶν τιμῶν ἦταν μεγάλες, τό ἐνέχυρο ἔπρεπε νά εἶναι πολλαπλῆς ἀξίας ἀπό τό δάνειο, ἐνῶ τό ἐπιτόκιο ἦταν τουλάχιστον 15%.

6. Ἐκεῖνο ὅμως πού μποροῦσε νά βοηθήσει σημαντικά τήν πόλη καί τήν περιοχῆ τῆς ἦταν ἡ χρηματοδότηση μέ ἐνέχυρο ἐμπορεύματα. Μερικές χρηματοδοτήσεις τοῦ εἶδους αὐτοῦ μποροῦσαν νά βοηθήσουν στίς ἐξῆς σημαντικές μεταβολές:

—Ἐμποροί, τῶν σιτηρῶν κυρίως, νά μὴ στέλνουν τά προϊόντα στή Θεσσαλονίκη, λόγω ἐλλείψεως κεφαλαίων, ἀλλά νά κρατοῦν ἕνα μέρος τους στίς Σέρρες καί νά «τά διευθύνουσι βραδύτερον τμηματικῶς ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀνάγκη καί τό συμφέρον ἤθελε τό καλέσει».

—Νά ἄρχιζε ἡ ἐπεξεργασία τοῦ καπνοῦ νά γίνεται ἐπιτοπίως καί ὄχι στήν Καβάλα, μέ τή βοήθεια τῶν κεφαλαίων τῆς Τράπεζας. Ἐτσι ὄχι μόνον οἱ Σέρρες θά γίνονταν ἀγορά καπνῶν ἀλλά καί θ' ἀναπτύσσονταν γενικότε-

ρα, αφού και μόνον ή επιτομία έπεξεργασία της τοπικής καπνοπαραγωγής θά έδινε άποτελέσματα: (ας σημειωθεί ότι μέγα μέρος των καπνεργατών της Καβάλας προερχόταν από τις Σέρρες) «έξ ήμερομισθίων μόνον θέλει εισρεύσει τό ούχι εύκαταφρόνητον ποσόν των 25.000 Λ. Τ. έτησίως».

Ώς προς τά κεφάλαια πού θά ήταν άπαραίτητα γιά τις παραπάνω χρηματοδοτικές δραστηριότητες, αυτά θά μποροΰσαν νά προέλθουν από δύο πηγές —άπό τά διαθέσιμα του ύποκαταστήματος της Θεσσαλονίκης, ύψους 20.000-25.000 λιρών, μέ τήν περικοπή των λογαριασμών εκείνων πού δέν παρουσίαζαν ανάλογες ώφέλειες— από τήν προσέλευση των καταθέσεων «έκ μέρους των πλουσίων τσιφλικούχων βέηδων» πού ύπολογίζονταν σέ 15-20.000 λίρες.

Μέ βάση τούς παραπάνω ύπολογισμούς και μετά από έκτίμηση των λειτουργικών έξόδων του πρακτορείου, τά άποτελέσματα πού αυτό θά παρουσίαζε έκτιμήθηκαν ως εξής:

Άκαθάριστη πρόσοδος	3.375 Λ. Τ.
Λειτουργικά έξοδα	<u>1.092 Λ. Τ.</u>
Καθαρό κέρδος	2.283 Λ. Τ.

πού επί μέσου ίδιού κεφαλαίου 22.500 λιρών άναλογοΰσε σέ 10% περίπου.

Έκτός από τις άμεσες ώφέλειες γιά τό ύποκατάστημα της Θεσσαλονίκης, μέσω του έμπορικού τμήματός του, τό όποιο θά αναλάμβανε τή διακίνηση των έμπορευμάτων των Σερρών πού θά πωλοΰνταν στή Θεσσαλονίκη, κάτι πού συνέβαινε ήδη και γιά τήν περιοχή Μοναστηρίου.

Ή ποιικιλία και ό όγκος της γεωργικής παραγωγής και ή έλλειψη άνταγωνισμού από άλλες τράπεζες ήταν εννοϊκοί παράγοντες γιά τήν αύξηση του ποσοστού του κέρδους.

Δέν μποροΰμε παρά νά επισημάνουμε τήν άριότητα της έκθεσης Γεωργιάδη, καθώς και τήν ορθότητα της μεθόδου του νά συγκρίνει τό ποσοστό του κέρδους πού μπορει νά έπιτευχθεί σέ δύο διαφορετικά γεωγραφικά σημεία.

Άπό τόν παρακάτω πίνακα επισημαίνουμε:

α) τό προσωπικό θά ήταν κατ' άρχήν 7μελές,
β) τό μισθολογικό ριπίδιο μεταξύ διευθυντή και κλητήρα ήταν σέ αναλογία 10:1

γ) σημαντικές μισθολογικές διαφορές ύπήρχαν και μεταξύ των άλλων ύπαλλήλων

δ) ή άγοραστική άξία των μισθών μπορει νά έκτιμηθεί από τό ύψος του ένοικίου και των γενικών έξόδων. Τό ένοίκιο γιά τήν έπαγγελματική στέγαση 7 ανθρώπων ήταν 5 λιρ. στερλ. τόν μήνα και οί άποδοχές του διευθυντή έξεπλάσιες από τό ένοίκιο και τριπλάσιες από τά γενικά έξοδα (πλήν μισθοδοσίας) του καταστήματος. Ή ύψηλή αυτή άμοιβή είχε σκοπό νά προσελκύσει

ϊκανούς ὑπαλλήλους καί νά διατηρήσει τό ἐνδιαφέρον τους.

Πίνακας 3⁵⁴

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΑΠΑΝΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΣΕΡΡΩΝ
ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

1.	Ἐνοίκιο γραφείου	Λίγ. Τ.	60	ἐτησίως
2.	Μισθός διευθυντῆ	»	240	»
3.	Μισθός συνδιευθυντῆ μέ χρέη ταμεία	»	240	»
4.	Μισθός λογιστῆ	»	96	»
5.	Μισθός βοηθοῦ λογιστῆ	»	36	»
6.	Μισθός γραμματέα	»	72	»
7.	Μισθός ἀποθηκάρου μέ χρέη καί εἰσπράκτορα	»	72	»
8.	Μισθός κλητῆρα	»	36	»
9.	Γενικά ἔξοδα	»	120	»
10.	Ποσοστά διευθυντῆ	»	120	»
		Σύνολο	1.092	

Ἡ εἰσήγηση τοῦ Γεωργιάδη γίνεται ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἀλλὰ μόνον «κατ' ἀρχὴν» καί τό ὑποκατάστημα Θεσσαλονίκης ἐξουσιοδοτεῖται ἀπλῶς, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1909, νά ἐπανέλθει «ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ» ἐπὶ τοῦ ζητήματος⁵⁵.

Ἡ διστακτικότητα τῆς Ἀθήνας προέρχεται, ἴσως, ἀπὸ τὰ γενικότερα προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ἡ Τράπεζα καί πού εἰδικότερα ἐντοπίζονται στὴν Αἴγυπτο. Στὴ χώρα αὐτήν, ὅπου ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς εἶχε ἐπίσης ἰσχυρὴ παρουσία, μέ ὑποκαταστήματα στὴν Ἀλεξάνδρεια καί στό Κάιρο, ἡ κρίση τοῦ 1907 εἶχε μεγάλο ἀντίκτυπο. Ἡ Τράπεζα ἀναγκάστηκε νά περιστείλει τίς τοποθετήσεις της, μέσα σέ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἀλλεπάλληλων πτωχεύσεων μεγάλων τραπεζικῶν οἴκων, ὅπως ἡ Bank of Egypt καί ὁ οἶκος Ζερβουδάκη⁵⁶.

Στό χρονικὸ αὐτὸ σημεῖο ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν κάνει μιὰ κίνηση αἰφνιδασμοῦ. Στίς 7 Σεπτεμβρίου 1909 φτάνει στίς Σέρρες ὁ Θεμιστοκλῆς Ζλατάνος, ὡς διευθυντῆς τοπικοῦ πρακτορείου τῆς τράπεζας αὐτῆς, καί νοικιάζει ἀμέσως γραφεῖα. Ἦταν ἤδη γνωστὸ ὅτι ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν εἶχε ἀποφασίσει τὴν ἴδρυση πρακτορειῶν στὴ Δράμα, στὴν Ξάνθη καί στὴν Ἀλεξανδρουπολι, ἀλλὰ ἡ ἐκτέλεση τῆς ἀπόφασης ἀφέθηκε γιὰ ἀργότερα λόγω τῆς δυσμενοῦς πολιτικῆς κατάστασης. Ἡ ἴδρυση τοῦ πρακτορείου Σερρῶν ἐγινε ἐσπευσμένα καί ἐκτός προγράμματος, προκειμένου νά ματαιωθεῖ ἡ ἐγκατάσταση τῆς

54. Ὅπως ὑποσ. 52.

55. Ὁ.π., ἔγγρ. 5.7.1909.

56. Πολίτης Α., Ὁ Ἑλληνισμὸς καί ἡ νεώτερη Αἴγυπτος, τ. Β', σ. 325, Καριζώνη Αἰκ., ὀ.π.

Τράπεζας της Ἀνατολῆς καί ν' ἀποκτήσει ἡ Ἀθηνῶν τό μονοπώλιο τῆς παρουσίας τῶν ἑλληνικῶν τραπεζῶν στήν Ἀνατολική Μακεδονία⁵⁷.

Ἔτσι οἱ ὑπολογισμοί τοῦ Γεωργιάδη στηρίζονταν στήν ἀπουσία ἀνταγωνισμοῦ στήν ἀγορά τῶν Σερρών, ἡ ὁποία κατά τήν ἀποψη τοῦ (ἀποψη πού συμμεριζόταν καί ὁ Χατζηλάζαρος), δέν ἦταν ἀρκετή γιά δύο Τράπεζες. Φαίνεται λοιπόν πώς τό θέμα εἶχε κλείσει· ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν εἶχε κερδίσει σ' ἕναν ἀγώνα ταχύτητας πού ἡ «Ἀνατολῆς» δέν εἶχε κἄν ἀρχίσει. Τό ἴδιο εἶχε συμβεῖ καί στήν Καβάλα, ὅπου, ὅπως παρατηρεῖ μελαγχολικά ὁ Γεωργιάδης, ἡ ἴδρωση πρακτορείου τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν ἀπέτρεψε τήν ἐγκατάσταση τῆς δικῆς του⁵⁸. Τό χειρότερο ἦταν ὅτι τά πρακτορεῖα τῆς Καβάλας καί τῶν Σερρών συμπλήρωνε τό ἕνα τό ἄλλο, ἀπό λειτουργικῆς ἀπόψεως, καί ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς θά ἔπρεπε νά ματαιώσει τίς ἀποφάσεις τῆς, ἔστω κι ἂν τήν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἀποτελοῦσαν τήν καλύτερη διέξοδο γιά τήν ἐπέκτασή τῆς.

Ἡ ἐκτίμηση πού προκύπτει ἀπό τήν ἀναφορά τῆς περίπτωσης τῆς Καβάλας, ὅτι δηλαδή οὔτε ἡ ἀγορά τῆς πόλης αὐτῆς θεωρήθηκε ἀρκετά μεγάλη γιά τήν ταυτόχρονη ἐγκατάσταση τῶν δύο ἑλληνικῶν τραπεζῶν, εἶναι σημαντική γιά νά ἀξιολογήσουμε τήν ἐξέλιξη τῆς ὑπόθεσης τῶν Σερρών. Ἡ ἀγορά τῆς Καβάλας ἦταν σημαντικότερη λόγω τῆς ἐκεῖ ἐπεξεργασίας τοῦ καπνοῦ καί τῆς ἐμπορικῆς διακίνησής του. Ἐπιπλέον στή Θάσο ἦταν ἐγκατεστημένα τά μεταλλουργεῖα Fr. Speidel μέ ἐπιτόπιες ἐπενδύσεις 10.000.000 μάρκων καί συνολικά κεφάλαια 25.000.000 μάρκων. Ἡ ἐταιρεία αὐτή συνεργαζόταν μέ τήν Τράπεζα Θεσσαλονίκης, στήν ὁποία εἶχε πίστωση 70.000 στερλινῶν, ἐνῶ στή Γερμανία συνεργαζόταν μέ τή Deutsche Bank. Ἡ κρίση τῶν ἐτῶν 1907-8 δέν ἀπέτρεψε στήν Τράπεζα Θεσσαλονίκης νά διατηρήσει ὑψηλές πιστώσεις στήν ἐταιρεία Speider, μέ ἀποτέλεσμα ἡ τελευταία νά ψυχρανθεῖ καί στραφεῖ σέ ἄλλες τράπεζες, ἔτσι, πραγματοποιήθηκε μιᾶ ἐπαφῆ τοῦ διευθυντῆ τῶν μεταλλείων Μπουφρέτι μέ τήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1908. Ὁ Μπουφρέτις ζήτησε πίστωση 30.000 Λ. Τ. σέ τρεχούμενο λογαριασμό, τοῦ ὁποίου ἡ κίνηση θά συνίστατο σέ ἐμβάσματα τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στήν Καβάλα [μετζίτια καί λίρες], καί θά καλυπτόταν μέ συνάλλαγμα μέσω τῆς Deutsche Bank. Ἡ συμφωνία ἦταν μεγάλη γιά τό ὑποκατάστημα Θεσσαλονίκης, μέ τό ὅποιο ἡ ἐπιχείρηση εἶχε τήν πρώτη ἐπαφῆ, καί ὁ Μπουφρέτις παραπέμφθηκε στήν Ἀθήνα, συνοδευόμενος ἀπό θερμές συνηγορίες τοῦ Γεωργιάδη⁵⁹. Δέν φαίνεται ὅμως ἀπό πούθενά ὅτι δόθηκε συνέχεια στήν ὑπόθεση αὐτή, χωρίς νά ἀποκλείεται καί τό ἀντίθετο. Δέ μνημονεύεται πάντως ὅτιδῆποτε στή συνέχεια τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ὑποκαταστήματος μέ τήν

57. ΑΤΑ, φ. 1733, 171

58. Ὁ.π.

59. Ὁ.π., ἔγγρ. 2.10.1908.

Ἀθήνα. Ἄλλωστε ἐκτός ἀπό τό μεγάλο ὕψος τῆς πίστωσης, ἡ κίνηση τοῦ λογαριασμοῦ ἦταν ἴσως δυσανάλογη γιά νά καλυφθεῖ ἀπό τόν ἀνταποκριτή τῆς Τράπεζας στήν Καβάλα καπνέμπορο Κολοκυθᾶ [ὑπολογίζοταν σέ 2.000.000 μάρκα ἐτησίως] καί ἀπαιτοῦσε ἐνδεχομένως ἐπιτόπια παρουσία τῆς Τράπεζας. Ἐξάλλου καί ἡ Ὀθωμανική ἐποφθαλμοῦσε τόν οἶκο Sreidel⁶⁰.

Τόν ἐπόμενο μήνα ἡ Τράπεζα Ἀνατολῆς, φοβούμενη ἴσως νά μὴν ἀποκλεισθεῖ ἀπό τήν περιοχή καί ἐκτιμώντας ὅτι, ἐάν ἔπρεπε τελικά νά ἀνταγωνισθεῖ τήν Τράπεζα Ἀθηνῶν, θά ἦταν καλύτερο νά τό πράξει ἐξ ἀρχῆς, πρὶν ἡ τελευταία ἀποκτηθεῖ θέσεις ὑπεροχῆς στίς Σέρρες, ἀποφασίζει νά ἰδρῦσει πρακτορεῖο στήν πόλη αὐτή. Τό συμβούλιο ἀποδέχθηκε τήν εἰσήγηση τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Θεσσαλονίκης καί τόν προϋπολογισμό δαπανῶν καθὼς καί τήν πρότασή του νά τοποθετηθεῖ διευθυντής ὁ Κ. Β. Σταμούλης. Ἡ σημασία τῆς κίνησης αὐτῆς εἶναι ἐμφανής: ἐπιλέγοντας ἕναν τοπικό τραπεζίτη γιά νά διευθύνει τό πρακτορεῖο, ἡ Τράπεζα κερδίζει τό χαμένο ἔδαφος ἀπέναντι στόν ἀνταγωνιστή της, ἀφοῦ ὄχι μόνον ὁ Σταμούλης γνώριζε πρόσωπα καί πράγματα, ἀλλά ἀσκούσε ἤδη ἀνάλογες ἐργασίες. Ὁ διορισμός τοῦ Σταμούλη ἐγινε μέ τήν προϋπόθεση ὅτι θά σταματοῦσε τίς προσωπικῆς δραστηριότητές του ὡς τραπεζίτης καί ἔμπορος⁶¹.

Συνδιευθυντής διορίσθηκε ὁ Δ. Γκίνης, ὡς τότε ἐντεταλμένος τῆς διεύθυνσης καί ταμίας τοῦ ὑποκαταστήματος Θεσσαλονίκης, πρόσωπο ἔμπιστο, στό ὁποῖο εἶχαν ἀνατεθεῖ ὡς τότε πολλές λεπτές ὑποθέσεις⁶². Τῆ θέσῃ τοῦ Γκίνη πῆρε ὁ Ἰ. Καπέτης, μετέπειτα ταμίας τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας στή Θεσσαλονίκη⁶³.

60. Ὁ.π. Τό κτίριο διαχείρισης τῆς ἐταιρείας, ὀνομαζόμενο ἀπό τοὺς κατοίκους «παλάτι», σῴζεται στά Λιμενάρια τῆς Θάσου. Τίς δραστηριότητες τῆς ἐταιρείας συνέχισε ἀργότερα ἡ KRUPP. Βλ. Χατζηθεοδῶρου Γ., «Πῶς τό ἑλληνικό κράτος ἀχρηστεῖει κάθε ἐνδιαφέρουσα γιά ξένες ἐπενδύσεις», *Οἰκονομικός Ταχυδρόμος*, φ. 53 (2017), 31.12.1992, σ. 71.

61. Ὁ.π., ἔγγρ. 8.11.1909. Βλ. καί Παράρτημα, ἀρ. 7.

62. Ὅπως ἡ μετάβαση, ὑπὸ στρατιωτικῆ συνοδείας, στή Δυτικὴ Μακεδονία γιά τόν διακατονισμό ὀφειλῆς τοῦ βουλευτῆ τῆς ὀθωμανικῆς βουλῆς Μπούσιου, ἀποστολῆ στό Ἅγιο Ὄρος γιά προσέλευση καταθέσεων καί ταξίδια στή Νάουσα γιά ἐπιτόπιες δανειοδοτήσεις πρὸς ἐμπόρους κοικουλιῶν. *ΑΤΑ*, φ. 1732 (ἔγγρ. 16.1.1908, 19.6.1908 κτλ.).

63. Ἡ περίπτωση Καπέτη ἀναφέρεται ἐδῶ ὡς παράδειγμα ἐπαγγελματικῆς σταδιοδρομίας ἐνός ἀπογόνου ἐνδοξης μακεδονικῆς οἰκογένειας. Ὁ Ἰωάννης Καπέτης γεννήθηκε στίς Σέρρες στά 1880. Ἦταν ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου Σερρών καί τῆς ἐμπορικῆς γαλλικῆς σχολῆς Guiraud. Ὑπηρετήσε ἐπὶ ὀκταετία στόν οἶκο Herzog στήν Καβάλα, στή Δράμα καί στήν Ξάνθη. Στήν Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς προσλήφθηκε στά 1908, μέ ἀρχικό μισθό 150 φράγκων μηνιαίως. Τὴν ἀπαραίτητη ἐγγύηση ὑπὲρ αὐτοῦ γιά τό ποσό τῶν 20.000 φράγκων ἔδωσε ὁ ἔμπορος τῆς Θεσσαλονικῆς Πεονικίδης. Ἡ ἐγγύηση ἦταν προϋπόθεση γιά τὴν ἀνάθεση ταμειακῶν καθηκόντων (*ΑΤΑ* 1732 σσ. 23 καί 42).

Στά 1913 προσλήφθηκε ὡς ταμίας στήν Ἐθνικὴ Τράπεζα καί στά 1917 ἔπαιρνε μισθό περί τὰ 400 φράγκα μηνιαίως (ἀρχεῖο ΕΤΕ). Στά 1940 ὑπηρετοῦσε ἀκόμη στήν Ἐθνικὴ. Πρώτος στήν

‘Ο Σταμούλης αποδέχθηκε τόν διορισμό καί άρχισε άμέσως, σέ συνεργασία μέ τό ύποκατάστημα τής Θεσσαλονίκης, νά συντάσσει πιστωτικούς καταλόγους, ώστε από τήν άρχή τοῦ 1910 τό πρακτορείο νά ξεκινήσει τίς πιστοδοτήσεις του. Λίγο καιρό άργότερα ή Τράπεζα ίδρυσε πρακτορείο καί στό Ζαζίκι τής Αιγύπτου έν ὄψει τής αύξησης τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου της⁶⁴.

β. Όψεις λειτουργίας τοῦ πρακτορείου Σερρών

‘Η ταυτόχρονη ίδρυση ύποκαταστημάτων τών δύο ἑλληνικῶν τραπεζῶν στίς Σέρρες προκάλεσε τήν περιέργεια καί τή δυσπιστία τοῦ μουτσαρίφη, τοῦ διοικητῆ τοῦ σαντζακίου Σερρών, ὁ ὁποῖος «δέν ἠδύνατο νά ἐννοήσῃ πῶς έν ᾧ ἐλάχιστη τραπεζιτική ἐργασία ὑπάρχει, ἔσπευσαν νά ἐγκατασταθῶσι δύο ἑλληνικά τράπεζαι»⁶⁵. ‘Ο μουτσαρίφης ἔσπευσε νά ἀπευθύνει στόν βαλή, τόν διοικητῆ τοῦ βιλαετίου, τό ακόλουθο ἔγγραφο:

«Πληροφοροῦμαι ὅτι τά ἐσχάτως έν τῇ πόλει μας ἰδρυθέντα Ὑποκαταστήματα τών έν Ἀθήναις ἔχουσάν τάς ἑδρας των ἑλληνικῶν Τραπεζῶν Ἀνατολῆς καί Ἀθηνῶν, ἐξυπηρετοῦσι καθαρώς ἔθνικούς σκοπούς ἐρχόμενα εἰς συγχρωτισμόν καί συνεννοούμενα μετά τών ἐπίσης παρομοίους σκοπούς ἐπιδιωκόντων περιοδεύοντων πρακτόρων ἑλληνικῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιρειῶν. Ἐφ’ ᾧ καί ἠναγκάσθη ἐσχάτως ν’ ἀπελάσω ἐντεῦθεν ἔνα τοιοῦτον περιοδεύοντα πρακτορα. Ἐκτός δέ τοῦτου αἰ ρηθῆισαι Τράπεζαι συντελοῦσιν ὄχι πρὸς τήν τοῦ τόπου ὠφέλειαν, ἀλλά φυγάδουσιν τοῦ χρήματος εἰς τό ἐξωτερικόν. Ἐφ’ ᾧ συνιστῶ ὅπως γίνωσι τά δέοντα διαβήματα καί κατηχηθῇ καταλλήλως ὁ λαός ἵνα ἀπόσχη πάσης οἰασδήποτε μετά τών Τραπεζῶν τούτων συναλλαγῆς, ἀναγκασθῶσι δέ οὔτω ὅσον τάχιον νά ἀπομακρυνθῶσιν ἐντεῦθεν»⁶⁶.

“Όπως προκύπτει ἀπό χειρόγραφο σημείωση στό ἔγγραφο, πού περιλαμ-

ἐπετηρίδα στό βαθμό τοῦ Τμηματάρχῃ Β’ Τάξεως, τόν ὁποῖο κατεῖχε ἀπό τό 1930, 55ος στήν ὑπαλληλική ἱεραρχία τής Τράπεζας. Εἶχε μεταταγῆ ἤδη στόν λογιστικό κλάδο. Δέν εἶναι γνωστό πού ὑπηρετοῦσε, ὄχι ὁμοῦ στή Θεσσαλονίκη (Ἐπετηρίς τοῦ Προσωπικοῦ τής Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τής Ἑλλάδος Ἰούλιος τοῦ 1940, ΕΤΕ - Τμήμα Προσωπικοῦ).

Στήν πυραγαλιά τοῦ 1917 ὁ Καπέτης μαζί μέ τόν Ρόζη, μετέπειτα διευθυντῆ τοῦ ὑποκαταστήματος, ἔσωσαν ἀπό τίς φλόγες τό χρηματικό, τά βιβλία καί τά ἀρχεῖα τοῦ ὑποκαταστήματος. Νωρίτερα, στή διάρκεια τής προσωρινῆς κυβέρνησης τής Θεσσαλονίκης, ὅταν ὁ διευθυντής τοῦ ὑποκαταστήματος Κ. Κριεζῆς ἀπομακρύνθηκε, τά ἴδια πρόσωπα ἀνέλαβαν τήν προσωρινή διεύθυνση (Χερίμογλου Ε., *Ἡ Ἰδρυση τοῦ ὑποκαταστήματος τής ΕΤΕ στή Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη 1988]. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Ἰωάννης Καπέτης ἦταν δισέγγονος τοῦ Σεργαίου Ἐμμανουήλ Παπᾶ (ἡ ἐκ πατρός μάμη του ἦταν ἡ Ἐλένη Παπᾶ, θυγατέρα τοῦ ἥρωα τής Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως στή Μακεδονία). Τόν μνημονεύει ὁ Π. Θ. Πέννας, ὡς ἐπιζῶντα στά 1966 καί διατελέσαντα διευθυντῆ τοῦ έν Ἀθήναις Καταστήματος τής Τραπεζῆς, στό ἔργο του *Ἱστορία τῶν Σερρών*, σ. 169.

64. Καριζώνη, ὀ.π.

65. ΑΤΑ, φ. 1733, ἔγγρ. 27.3.1910.

66. Ὀ.π., σ. 254.

βάνει ἀντίγραφο τοῦ κεμένου τοῦ μπουτσαρέφι, στό ἀρχεῖο τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς, ὁ πράκτορας πού ἀπελάθηκε ἦταν ὁ Ἀδαμάντιος Πέτσος τῆς ἀσφαλιστικῆς ἐταιρείας ζωῆς «Ἡ Ἀνατολή»⁶⁷.

Ὁ βαλῆς παρέπεμψε τό ἔγγραφο αὐτό στό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, τό ὁποῖο ἀπάντησε ζητώντας πληροφορίες γιά τίς δύο τράπεζες (πότε ἰδρύθηκαν, ποιές καί πού ἔκαναν ἐργασίες κτλ.). Ὁ βαλῆς ἔστειλε τόν φάκελο στό Ἐμπορικό Ἐπιμελητήριο τῆς Θεσσαλονίκης, ζητώντας τή γνώμη του πάνω στό θέμα. Τό Ἐπιμελητήριο περιορίστηκε σέ μερικές τυπικές παρατηρήσεις διαδικαστικῆς φύσεως, σχετικά μέ τή μή συμμόρφωση τῶν δύο τραπεζῶν πρὸς τόν νόμο περὶ ξένων ἐταιρειῶν, διότι οἱ δύο τράπεζες δέν εἶχαν λάβει κανονική ἄδεια ἐγκαταστάσεως. Τό ἔγγραφο τοῦ Ἐπιμελητηρίου διαβιβάστηκε μέσω τοῦ βιλαετίου στό Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, τό ὁποῖο μέ τή σειρά του ἐπέστρεψε τόν φάκελο στόν βαλῆ γιά περισσότερες διευκρινίσεις. Ὁ νομάρχης ἐπανῆλθε στόν μπουτσαρέφι κι αὐτός στόν δήμαρχο Ἀκὴλ βέη, ὁ ὁποῖος γνωμοδότησε ὡς ἑξῆς⁶⁸:

«Ἡ ὑπό πᾶσαν ἔποψιν ὠφέλεια τοῦ τόπου ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν τοιούτων Τραπεζῶν εἶναι ἀνωτέρα πάσης συζητήσεως καί ὑπονοίας. Εἶναι ἰδρύματα καθαρῶς ἐμπορικά, ὄχι μόνον ποικιλοτρόπως ὠφελοῦντα, ἀλλὰ καί συντελοῦντα εἰς τὴν ἀπό πάσης ἀπόψεως ἀνάπτυξιν καί πρόοδον τοῦ τόπου. Συνάπτουσι δέ παντός εἶδους πράξεις τραπεζικῆς, ἐκτὸς ἀκινήτων». Ὁ Ἀκὴλ βέης ἔσπευσε νά ἐνημερώσει καί προφορικά τὸν διοικητὴ τοῦ σαντακίου γιά τίς ἀπόψεις του καί ἴσως τὸν μετέπεισε, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὸν φιλικὸ τρόπο μέ τὸν ὁποῖον ὁ διοικητὴς ὑποδέχθηκε, μία ἐβδομάδα ἀργότερα, τὸν Γεωργιάδη. Ὁ Ἕλληνας διευθυντὴς ἐπισκέφθηκε τὸν Τοῦρκο ἀξιωματοῦχο καί ἀνέπτυξε τοὺς σκοποὺς τῆς Τράπεζας, χωρὶς νά κάνει λόγο γιά τὴν ὑπόθεση τοῦ ἐγγράφου, τονίζοντας μέ ἔμφαση ὅτι ἡ πρόθεση τῆς Τράπεζας ἦταν νά χρηματοδοτεῖ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ θρησκευμα καί ἐθνικότητα, «πᾶν προοδευτικὸν στοιχεῖον τεῖνον νά ἐξέλθῃ τοῦ ληθάργου ὑφ' οὗ κατέχονται οἱ κάτοικοι τῶν Σερρών»⁶⁹.

Ἀπευθυνόμενος, μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴ Θεσσαλονίκη, πρὸς τὴ γενικὴ διεύθυνση τῆς Τράπεζας στὴν Ἀθήνα, ὁ Γεωργιάδης ἀποδίδει τὴ δυσπιστία τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν στίς διαβολές τῶν ἄλλων τραπεζῶν. Γι' αὐτό δίδει στό Πρακτορεῖο Σερρῶν ἐντολὴ νά ἀποφεύγει κάθε ἐνέργεια πού θά μπορούσε νά δώσει ἀφορμὴ σὲ ἄλλες παρεξηγήσεις. «Ἐλπίζομεν» καταλήγει, «ὅτι ἐπιτέλους θέλει ἐκλείψῃ ἡ δυστυχῶς ἐρριζωθεῖσα, καὶ τοῦτο ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀφορμῆς, παρὰ τοῖς Ὄθωμανοῖς σφαλερὰ ἰδέα περὶ τοῦ προορισμοῦ

67. Ὁ.π. Ἡ ἀσφαλιστικὴ ἐταιρεία «Ἀνατολή» ἦταν θυγατρικὴ τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς.

68. Ὁ.π., σσ. 249-255.

69. Ὁ.π.

της Τραπεζής μας»⁷⁰.

Δέν είναι, ωστόσο, βέβαιο ότι δέν υπήρξε άφορμή, ούτε ότι ή ιδέα του μπουτσαρίφη για τόν προορισμό της Τράπεζας ήταν έσφαλμένη και μάλιστα δίχως άφορμή. 'Ο Σταμούλης έχει πατριωτική δράση, γι' αυτό κι όταν οί Βούλγαροι μπαίνουν στην πόλη τόν 'Ιούλιο του 1913, συλλαμβάνεται και άφου βασανιστεί, εκτελείται⁷¹. 'Ο Γκίνης γλιτώνει, γιατί προλαβαίνει και έπιστρέφει στη Θεσσαλονίκη⁷². 'Αλλά για τόν Γκίνη έχουμε κι ένα άλλο στοιχείο. 'Όταν στά 1913 ό Κοφινάς, ως διευθυντής των οικονομικών υπηρεσιών της Μακεδονίας, παρεμβάνει υπέρ του συνδιευθυντή των Σερρών, για να προσληφθεί στην 'Εθνική Τράπεζα στη Θεσσαλονίκη —διότι ό Γκίνης «στεναχωρείται» από τή βουλγαρική παρουσία στις Σέρρες— επικαλείται και τήν ύποστήριξη του Λάμπρου Κορομηλά, κάτι πού δείχνει ότι ό Γκίνης δέν ήταν ξένος πρós τόν Μακεδονικό άγώνα⁷³.

Κανείς άπ' όσους άναμείχθηκαν στην ύπόθεση πού ξεκίνησε ό μπουτσαρίφης δέν δοκίμασε, άλλωστε, να άνατρέψει τούς ισχυρισμούς του, ότι οί έλληνικές τράπεζες υπηρετούσαν έθνικούς σκοπούς. 'Ο Γεωργιάδης άποφεύγει συστηματικά ν' άναφερθεί στην άπέλαση του Πέτσου και στις έπαφές του μέ τό πρακτορείο. 'Ο βαλής άποφεύγει να πάρει θέση σέ ένα ζήτημα πού μπορεί να έξελιχθεί άσχημα, ενώ τό 'Εμπορικό 'Επιμελητήριο —άπό άκριτομυθίες των μελών του όποιου πληροφορείται ή Τράπεζα τό όλο θέμα— περιορίζεται σέ τυπικές διαδικαστικές παρατηρήσεις. Για να άναγνωριστούν έπίσημα οί τράπεζες, έπρεπε να στείλουν στην Κωνσταντινούπολη πρós έγκριση τό καταστατικό τους. Σ' αυτή τήν περίπτωση υπήρχε ό φόβος να θέσουν οί άρχές τήν τροποποίηση όρισμένων διατάξεών του ως άναγκαίο όρο για να χορηγήσουν τήν άδεια έγκαταστάσεως. Γι' αυτό και ή Τράπεζα της 'Ανατολής άπέφυγε να ύποβάλει τό καταστατικό και λειτουργεί, κατά κάποιον τρόπο, άνελίσημα. Οί διάφορες συμβάσεις ύπογράφονταν έτσι από τούς διευθυντές, ως φυσικά πρόσωπα, άφου ό νόμος δέν άναγνώριζε τίς τράπεζες ως νομικά πρόσωπα. Μόνον στά 1910, μέ παρότρυνση του δικηγόρου Σαλέμ⁷⁴, πού είχε μόλις έγκατασταθεί στην Κωνσταντινούπολη, άρχίζει ή Τράπεζα της 'Ανατολής ν' άντιμετωπίζει σοβαρά τήν περίπτωση ύποβολής του καταστατικού μέ τό αίτημα της παροχής άδειάς έγκαταστάσεως⁷⁵. Τέλος, ό 'Ακίλ βέης, έκσυγχρονιστής και «φιλέλληνας» δήμαρχος Σερρών, προβάλλει τήν οικονομική σημασία της τραπεζικής παρουσίας, άνατρέποντας έτσι τίς

70. 'Ο.π.

71. ΑΤΑ 1740 και Πέννας Π., *Ιστορία των Σερρών*, σ. 346.

72. ΑΤΑ 1740.

73. Χεκίμογλου Ε., *Κοφινάς πρós Διομήδη*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 30.

74. 'Ο.π., 34.

75. ΑΤΑ, φ. 1735, σ. 169.

ἐπιφυλάξεις τοῦ τοπικοῦ διοικητῆ. Ὅχι ὁμως κι αὐτές πού συνδέονται μέ τήν ἐθνική δράση τῆς Τράπεζας.

Ὑπάρχουν βέβαια καί ἄλλα γεγονότα πού ἐρμηνεύουν τή στάση τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Οἱ ἑλληνοτουρκικές σχέσεις εἶναι κατά τήν ἐποχή αὐτή ὀξυμμένες, ἔτσι ὥστε τόν Ἰούνιο 1910, κηρύσσεται αὐστηρό μποϊκοτάζ ἐναντίον τῶν πλοίων μέ ἑλληνική σημαία⁷⁶. Τόν Μάιο μποϊκοτάρονται ἀνοιχτά ἀπό τό Νεοτουρκικό Κομιτάτο τά ἑλληνικά καταστήματα, οἱ ἰδιοκτῆτες τῶν ὁποίων δέν εἶχαν ὀθωμανική ὑπηκοότητα. Ὅμαδες ἐξαγριωμένων Τούρκων ἀναρτοῦν ἐπιγραφές στίς εἰσόδους τῶν καταστημάτων, πού προειδοποιούν γιά τό μποϊκοτάζ. Οἱ πελάτες πού δοκιμάζουν νά μποῦν στά καταστήματα αὐτά πετιοῦνται ἔξω μέ τή βία. Σέ ἄλλες περιπτώσεις, οἱ ὁμάδες τῶν νεοτούρκων παραμένουν ἔξω ἀπό τά καταστήματα καί ἐμποδίζουν τήν εἴσοδο πελατῶν. Μία τέτοια ἐπιγραφή τοποθετοῦν ἔξω ἀπό τίς ἀποθήκες τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στή Θεσσαλονίκη. Χειρότερη μεταχείριση ὑφίσταται τό ὑποκατάστημα τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν στήν Ξάνθη. Ἀκόμη ὁ ὑπάλληλος τῆς τράπεζας αὐτῆς πού πηγαίνει στή Γευγελή, γιά νά χρηματοδοτήσει τοὺς ἐμπόρους κουκουλιῶν, προειδοποιεῖται, χωρίς προσχήματα, νά ἐπιστρέψει ἀμέσως στή Θεσσαλονίκη, ἂν ἀγαπᾷ τόν μάταιο τοῦτο κόσμος⁷⁷. Τό κλίμα αὐτό ἐξηγεῖ ἴσως τό διάβημα τοῦ μουτεσαρίφη.

Ἀλλά καί ἡ ἐξήγηση πού δίνει ὁ Γεωργιάδης σχετικά μέ τίς διαβολές τῶν ἄλλων τραπεζῶν ἔχει ἴσως κάποια βάση. Ἥδη, τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1910, τό Πρακτορεῖο Σερρῶν ἔχει συγκεντρώσει 85 πιστούχους, κυρίως Ἑλληνες μικροῖδιοκτῆτες καί καλλιεργητές καπνῶν⁷⁸. Τόν ἐπόμενο μήνα ἡ Αὐτοκρατορική Ὄθωμανική Τράπεζα ἐγκαθίσταται στίς Σέρρες μέ Ἑλληνα διευθυντή, τόν Χαραλαμπίδη⁷⁹. Ἐνας νέος πελάτης τῶν τραπεζῶν ἐμφανίζεται: ἡ δημομαρχία, ἡ ὁποία ἀποφασίζει νά ἀνεγείρει δημοτική ἀγορά μέ 40-50 μικρά καταστήματα. Γιά τόν σκοπό αὐτόν ἀναζητᾷ δάνειο 3.000 λιρῶν, τό ὁποῖο θά ἐπιστρέψει σέ 3-4 χρόνια, ἀπό τά ἐνοίκια πού θά εἰσπράττει ἀπό τά καταστήματα τῆς ἀγορᾶς. Ὁ δήμαρχος ἀπευθύνεται στόν ἐβραϊκό τραπεζικό οἶκο Simanton & Azafia, ὁ ὁποῖος προσφέρεται νά παραχωρήσει τό δάνειο μέ τόκο 7%. Ὁ οἶκος ἀντιπροτείνει ἐπίσης νά αὐξήσει τό ποσό τοῦ δανείου, μέ μειωμένο μάλιστα ἐπιτόκιο, ἂν τό δάνειο ὑπερβεῖ τίς 5.000 λίρες. Ἡ ἀντιπρόταση αὐτή κάνει τόν Χατζηλάζαρο νά σκεφθεῖ ὅτι πίσω ἀπό τόν τοπικό τραπεζικό οἶκο κρύβεται ἡ Ὄθωμανική ἢ ἡ Τράπεζα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐνδιαφέρον γιά τή χορήγηση τοῦ δανείου δείχνει καί ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς, προσφερόμενη νά χορηγήσει τό δάνειο μέ ἀκόμη χαμηλότερο ἐπιτόκιο, προκειμένου νά

76. Ὁ.π., σ. 225.

77. Ὁ.π., σ. 294.

78. Ὁ.π., σ. 144.

79. Ὁ.π., σ. 178.

ἀποκαταστήσει τίς σχέσεις της μέ τίς ὀθωμανικές ἀρχές⁸⁰.

Οἱ καπνέμποροι τῶν Σερρών διαθέτουν μεγάλη οἰκονομική ἐπιφάνεια καί προσφέρονται γιά χρηματοδότηση. Ἡ Τράπεζα προσελκύει ἕναν τέτοιον ἔμπορο, τόν Ναήμ, μέ περιουσία πάνω ἀπό 15.000 Λ. Τ., ὁ ὁποῖος πραγματοποιεῖ ἀγορές καπνῶν γιά λογαριασμό τοῦ οἴκου Δουλκαριδῆ τοῦ Καΐρου⁸¹. Ἡ χρηματοδότηση τοῦ Ναήμ θά εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη ἀποτυχημένη ἐπιχείρηση τῆς Τράπεζας τῆς Ἀνατολῆς στίς Σέρρες, πού θά διδάξει πολλά στούς ὑπευθύνους της γιά τίς παγίδες πού κρύβει ἡ χρηματοδότηση τοῦ καπνοῦ. Θά δοῦμε αὐτή τήν ὑπόθεση ἰδιαίτερως.

Παρά τήν ὑπαρξη δύο ἀκόμη Τραπεζῶν, ἡ ἐξέλιξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρακτορείου εἶναι ταχύτατη καί δικαίῳνι μέ τό παραπάνω τίς ἀρχικές ἐκτιμήσεις τοῦ Γεωργιάδη. Τόν Ἰούνιο οἱ πιστοῦχοι φτάνουν κιάλας τούς 224, χωρίς στόν ἀριθμό αὐτόν νά περιλαμβάνονται οἱ ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι ἔπαιρναν καί τά μεγαλύτερα δάνεια. Ἡ πλειοψηφία τῶν πιστοῦχων δανεῖζεται μικρά ποσά, κάτω ἀπό 100 λίρες. Ἐνδεικτικό στοιχεῖο γιά τόν βαθμό ἀνάπτυξης τῶν ἐργασιῶν εἶναι ὅτι τό πρακτορεῖο χρησιμοποιεῖ, μόλις 6 μῆνες ἀπό τήν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν του, κεφάλαιο 35.000 λιρῶν, τό ὁποῖο προμηθεύεται ἀπό τό ὑποκατάστημα τῆς Θεσσαλονίκης. Ποσό δηλαδή πολύ μεγαλύτερο ἀπ' ὅ,τι ὑπολόγιζε ἀρχικά ὁ Γεωργιάδης⁸².

Δέν ἔχει ἴσως μεγάλη ἱστορική σημασία, εἶναι ὁμως πολύ χαρακτηριστικό γιά τήν ὀργάνωση καί τή λειτουργία τῶν τραπεζῶν στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα τό ἐνδιαφέρον μέ τό ὁποῖο παρακολουθοῦνται τόσο ἡ ἐξέλιξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρακτορείου ὅσο καί ἡ τυπικότητα τῆς διεξαγωγῆς τους. Τόν Αὐγούστο τοῦ 1910 τό πρακτορεῖο ἐπιθεωρεῖται ἀπό τόν Κωνσταντουλάκη, ὑποδιευθυντή πλέον τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Θεσσαλονίκης⁸³. Ὁ Κωνσταντουλάκης διαπιστώνει σωρεία πιστωτικῶν ὑπερβάσεων καί ἐπισημαίνει περιπτώσεις χρηματοδοτήσεων, γιά τίς ὁποῖες τό πρακτορεῖο δέν ἔχει πάρει ἔγκριση ἀπό τή διεύθυνση τῆς Θεσσαλονίκης ἢ τή γενική διεύθυνση τῆς Ἀθήνας. Προφανῶς ὁ Σταμούλης δέν μπόρεσε ἀμέσως νά προσαρμοσθεῖ στήν ἱεραρχική πειθαρχία τῆς Τράπεζας, διατηρώντας τό πνεῦμα τοῦ ἀνεξάρτητου τραπεζίτη. Ἐκτός ὁμως ἀπό τό πνεῦμα, ἐξακολουθεῖ νά διατηρεῖ καί τό τραπεζικό γραφεῖο του, μέ τό πρόσχημα ὅτι δέν εἶναι εὐχερῆς ἡ ἄμεση ἐγκαθάρσις του. Μετά ἀπό πιέσεις τό γραφεῖο θά ἀλλάξει ἐπωνυμία καί θά μεταβιβαστεῖ στά παιδιά του. Παρατυπίες διαπιστώνονται καί στήν ἀποδοχή τῶν συναλλαγματικῶν, οἱ ὁποῖες πάσχουν ἀπό ἔλλειψη τυπικότητας. Τέλος, ἡ διεύθυνση τοῦ πρακτορείου ἐπικρίνεται, διότι δέν ἔδινε τήν πρέπουσα ση-

80. ΑΤΑ, φάκ. 1733, σ. 144.

81. Αὐτ.

82. Ὁ.π., σσ. 246, 254 καί 434.

83. Ὁ.π., σ. 317.

μασία στή λογιστική τάξη. Ὅλα αὐτά εἶναι βέβαια λεπτομέρειες μπροστά στήν ἀναμφισβήτητη καί ταχεῖα πρόοδο τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρακτορείου, ὑπέκρυπταν ὁμως πολλοὺς κινδύνους⁸⁴.

Ὁ κυριότερος πελάτης τοῦ πρακτορείου, ὁ Ἀβδουραχμάν Ναήμ, ἀποδείχθηκε ἀφερέγγυος καί κακόπιστος. Τό καλοκαίρι τοῦ 1911, ὁ Χατζηλάζαρος εἰδοποιεῖται ἀπό τίς Σέρρες ὅτι ἡ ποσότητα τοῦ ἐνεχυριασμένου καπνοῦ εἶναι ἔλλιπής. Πηγαίνει ἀμέσως στήν πόλη αὐτή, ὅπου ἀντιμετωπίζει τήν ἄρνηση τοῦ Ναήμ νά ἐπιτρέψει τό ζύγισμα τῶν καπνῶν, μέ τό πρόσχημα ὅτι θά προκύψει φθορά στά καπνά καί ὅτι θά ὑποστῇ βλάβη ἡ καλή ἐμπορική φήμη του ἀπό μία ἔνδειξη δυσπιστίας ἐκ μέρους τῆς Τράπεζας.

Προσπαθώντας νά πείσει τόν Ναήμ, σέ μία προσωπική συζήτηση μαζί του, ὁ Χατζηλάζαρος δέχεται σαφεῖς ἀπειλές. Ὁ Ναήμ τοῦ λέει ὅτι «αἱ Ἑλληνικαὶ Τράπεζαι (ἐννοεῖ καί τήν Τράπεζα Ἀθηνῶν πού ἐπίσης τόν χρηματοδοτοῦσε μέ τόν ἴδιο τρόπο καί ἀντιμετώπιζε τό ἴδιο πρόβλημα μέ τό ἐνέχυρο) τόν ἐβλάψαν καιρίως καί ζητοῦν νῦν νά τόν καταστρέψουν ἐντελῶς, ἀλλ' εὐτυχῶς δι' αὐτόν ἡ Κυβέρνησις καί τό Κομιτάτον δέν θά ἐπιτρέψωσιν τήν καταστροφὴν παλαιᾶς Ὀθωμανικῆς οἰκογενείας παρ' Ἑλλήνων». Οἱ δύο Τράπεζες τόν εἶχαν χρηματοδοτήσει, ἀπό κοινοῦ, μέ 18.000 λίρες⁸⁵.

Ὁ Χατζηλάζαρος, ἐκτιμώντας ὅτι ὑπῆρχε πραγματικός κίνδυνος ἀπό τήν πλευρά τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου, δέν ἐπέμεινε στήν ἀξίωσή του νά ζυγιστεῖ τό ἐνέχυρο. Προχώρησε ὁμως στόν χονδρικό ὑπολογισμό τῆς ποσότητας, καταλήγοντας σέ συνεργασία μέ τόν Παπαβασιλείου, τόν Ἑλληνα διευθυντή τοῦ οἴκου Ναήμ, ὅτι τό ἔλλειμμα ἔφτανε τίς 7.500 ὀκάδες. Τό ἐνέχυρο πού ἀπέμενε κάλυπτε τήν ἀπαίτηση τῶν τραπεζῶν, ἀλλά οἱ τιμές ἦταν χαμηλές καί ἡ ἀγορά σέ ὕψη, ἔτσι ὥστε τά καπνά δέν μποροῦσαν νά πωληθοῦν ἀμέσως. Βέβαια, οἱ ἀδελφοί Ναήμ εἶχαν συνολικὴ περιουσία 35.000 Λ. Τ., ἀλλά οἱ ἑλληνικὲς τράπεζες κατέληξαν πῶς δέν ἔπρεπε νά προχωρήσουν σέ δικαστικά μέτρα σέ βάρος τῆς περιουσίας αὐτῆς, γιατί οἱ ἀτέλειες τοῦ ὀθωμανικοῦ νόμου ἴσως ἔδιναν περιθώριο στοὺς ὀφειλέτες νά μεταβιβάσουν τὰ ὑπέγγυα ἀκίνητα. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι οἱ Ναήμ εἶχαν καὶ ἄλλες ὀφειλές, ἐκτός ἀπὸ τὰ δάνεια μέ ἐνέχυρο καπνῶν. Ὁ Χατζηλάζαρος ἐρευνήσε τόν τρόπο, μέ τόν ὁποῖο προέκυψε ἡ διαφορά στήν ποσότητα τοῦ ἐνεχύρου, καί κατέληξε σέ ὀρισμένα συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα θά παραθέσουμε αὐτοῦσια⁸⁶.

Ἀπὸ τό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ φαίνονται ἀνάγλυφες οἱ συνθήκες, μέσα στίς ὁποῖες λειτουργοῦσαν οἱ ἑλληνικὲς τράπεζες στήν περίοδο αὐτή, στόν μακεδονικὸ χῶρο. Ἡ ἀντίφαση ἀνάμεσα στόν δυτικὸ ὀρθολογισμό μᾶς

84. ΑΤΑ, φ. 1733, ἔγγρ. 19.8.1910.

85. Ὁ.π., ἔγγρ. 20.6.1911.

86. Ὁ.π.

καπιταλιστικής επιχείρησης και στόν παραλογισμό του όθωμανικού κοινωνικού πλαισίου είναι κραυγαλέα.

Ο Χατζηλάζαρος εξηγεί στή γενική διεύθυνση στην Αθήνα, πώς έγινε ή άπάτη και άφου έντοπίζει τήν αίτία της, ότι δηλαδή ό Ναήμ θά έπρεπε νά έπιστρέψει ένα μέρος τών δανείων του, πράγμα πού τόν έφερε σέ «στενοχώρια», περιγράφει τήν άδυναμία νά έξασφαλίσουν οί τράπεζες τά συμφέροντά τους και καταλήγει ότι ή ύπόθεση θά πρέπει νά σκεπαστεί και νά άποσιωπηθεί. Μία ύπόθεση γνωστή, όπως φαίνεται, σέ όλους τούς τοπικούς παράγοντες.

«Φαίνεται ότι έγινοντο παρά του Α. Ν.* ή ανθρώπων του πλαστοί σερετναμέδες διά ποσότητας καπνών άνυπάρκτους, προερχομένας δήθεν εκ διαφόρων χωριών της περιφερείας Σερρών. Οί σερετναμέδες ούτοι έφερον γνησίας υπογραφάς των μουχτάρηδων των διαφόρων χωριών, παρουσιάζοντο δε εις τό έν Σέρραις Μονοπώλιον Καπνών, συνοδευόμενοι υπό αίτησεως εκ μέρους των δύο Τραπεζών (διά λογ/σμόν του Αβδ. Ναήμ), όπως ζυγισθώσι τά καπνά, γίνη ή μεταβίβασις αυτών επ' όνόματι των Τραπεζών έν τοις βιβλίοις του Μονοπωλίου και πληρωθή τό σχετικόν δέκατον.

Εις τό Μονοπώλιον παρουσίαζεν ό Αβδ. Ναήμ ήδη ζυγισθέντα δέματα, ών έν τω μεταξύ ήλλασε τά σήματα και άριθμούς, ως αντιπροσωπεύοντα τάς μερίδας των παρουσιαζόμενων σερετναμέδων. Έπί τη βάσει των ζυγίων και της προελεύσεως και κατοπιν της μεταβίβασεως επ' όνόματι των Τραπεζών, επλήρωνον αυται εις μέν τό Μονοπώλιον τήν δεκάτην (άνερχομένην εις 11%), εις δε τόν Αβδ. Ναήμ τό 60% επί της αξίας αυτών.

Η άπάτη αυτη ούδέποτε θά ήδύνατο νά λάβη χώραν εάν τό Πρακτορείον μας Σερρών ήκολούθει τήν ρητήν έντολήν μας και διώριζε υπάλληλον έμπιστον, όστις νά παρίσταται καθ' όλην τήν ήμέραν έν τη άποθήκη παραλαμβάνη και ζυγίξη τά καπνά, άλλως τε αυτό τό συμβόλαιον μέ τόν Αβδ. Ναήμ προβλέπει τόν διορισμόν τοιούτου υπάλληλου, όστις θά επληρώνετο από αυτόν τόν ίδιον.

Τό Πρακτορείον μας Σερρών επιροίπτει τήν ευθύνην της παραβάσεως της έντολης μας ταύτης εις τήν Τράπεζαν Αθηνών, ως άναλαβούσαν νά έξεύρη τό κατάλληλον πρόσωπον, δικαιολογείται δε, λέγον ότι έβασίσθη μόνον επί των μαρτυρικών του Μονοπωλίου καπνών και ότι ούδέποτε ήδύνατο νά παραδεχθί ότι ό Αβδ. Ναήμ θά επλήρωνε δέκατα επί καπνών άνυπάρκτων. Έκ τούτου καταδεικνύεται κατ' αυτό ή άρχηθεν υπάρχουσα πρόθεσις δόλου εκ μέρος του κ. Αβδ. Ναήμ.

Τήν τοιαύτην διαγωγήν αυτού εξηγοΰμεν ήμεις εκ του γεγονότος ότι τά πρακτορεία άμφοτέρων των Τραπεζών άτινα ειχον παραχωρήσει τω Αβδ.

* Δηλαδή του Ναήμ

Ναήμ ἀνοικτάς πιστώσεις (Λ. Τ. 2.500 τὸ ἡμέτερον Πρακτορεῖον καί Λιρ. Τρ. 4.500 τὸ Πρακτορεῖον τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν) ἠθέλησαν νὰ συμψηφίσωσι τὸ λαβεῖν των τοῦτο εἰς τὰς ἐπὶ τῶν καπνῶν γενομένης προκαταβολάς.

Τοῦτο ἔφερεν εἰς στεναχωρίαν τὸν Ἀβδ. Ναήμ καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἄνω μέσον διὰ νὰ προσπορισθῇ χρήματα.

Ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ἐπιστολὴν μας ἀριθμ. 232 ἐν ἣ ἐλέγομεν ὑμῖν ὅτι ἠθέλομεν προβεῖ δικαστικῶς, ἐναντίον τοῦ Ἀβδ. Ναήμ, καταδιώκοντες αὐτὸν καὶ ποινικῶς, φέρομεν εἰς γνῶσιν ὑμῶν ὅτι ὁ ἡμέτερος κ. Χατζηλάζαρος μετὰ τοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν κ. Θεοδοωρίδου ἐξετάσας τὸ ζήτημα τῆς ἐνδεχομένης ποινικῆς καταδιώξεως, εὔρον ὅτι καθ' ὄν τρόπον ἐγένετο ἢ κατάχρησις, ὄχι μόνον δὲν ἔχομεν εἰς χεῖρας μας στοιχεῖα τοιαύτης καταδιώξεως, ἀλλ' ἀπεναντίας, ἂν ἐπισημοποιηθῇ τὸ ὑπάρχον ἔλλειμμα, π.χ. διὰ τῆς παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἀθωώσεως τοῦ Α. Ν. ἐκ ποινικῆς ἀγωγῆς, διατρέχον τὸν κίνδυνον δυσαρέστων δι' ἡμᾶς συνεπειῶν καὶ δι᾽

1ον) Τὸ Μονοπώλιον καπνῶν θ' ἀπαιτήσῃ παρ' ἡμῶν τὴν πληρωμὴν προστίμου διὰ μὴ δικαιολογημένην ἔλλειψιν καπνῶν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν μας μετς.* 2 κατὰ χιλιόγραμμον, ἦτοι ἐπὶ χιλιογράμμων 9600 περίπου Λιρ. Τρ. 3.550.

2ον) Θὰ δικαιούται ὁ Ἀβδ. Ναήμ νὰ μᾶς ζητήσῃ τὴν ἀξίαν τῶν ἐκ τῶν Ἀποθηκῶν μας ἔλλειπόντων καπνῶν του.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐθεωρήσαμεν ὅτι ἀπολύτως συμφέρον θὰ ἦτο δι' ἡμᾶς ὄχι μόνον νὰ μὴ καταδιώξωμεν αὐτὸν, ἀλλὰ νὰ προσπαθῶσμεν, ὅπως ἐκλείψῃ ἐπισήμως πᾶσα ἀπόδειξις τοιοῦτου ἔλλειμματος. Βασιζόμενοι ἐπὶ κεκαλυμμένων προτάσεων, γεγομένων τῷ ἡμετέρῳ Πρακτορεῖῳ παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Σέρραις Μονοπωλίου καπνῶν, θέλομεν πρὸς τοῦτο, κάμει αἰτησιν, ὅπως καῶσιν ἐπισήμως παρὰ τοῦ Μονοπωλίου τὰ ἐν ταῖς ἀποθήκαις μας ὑπάρχοντα σαρώματα τῶν καπνῶν (ὡς τοῦτο γίνεται συνήθως) εἰς τὴν ποσότητα τῶν ὁποίων θὰ συμπεριληφθῇ καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ἔλλειμματος.

Ἐν συνεννοήσει ὅθεν μετὰ τῆς ἐνταῦθα Τραπεζῆς Ἀθηνῶν, ἐδώκαμεν σήμερον ἀπὸ κοινοῦ σχετικὰς ὁδηγίας πρὸς τὰ ἐκεῖ Πρακτορεῖα μας, ὅπως, συνεννοούμενα ταῦτα μεταξὺ των, προβῶσιν εἰς τὸ ἀνωτέρω διάβημα. Ἐγκλείστως ἔχετε ἀντίγραφον τῆς πρὸς τὸ Πρακτορεῖον Σερρῶν σχετικῆς ἐπιστολῆς μας. Εὐθύς ὡς λάβωμεν τηλεγράφημα παρὰ τοῦ Πρακτορεῖου μας, κοινοποιοῦν ἡμῖν τὴν καῶσιν τῶν καπνῶν καὶ ἐπομένως τὸν διακανονισμὸν τοῦ ἔλλειμματος, θέλομεν οἷς γνωστοποιήσει τοῦτο τηλεγραφικῶς διὰ τῆς λέξεως «εἰκανόνισθη».

Αἱ διαβεβαίωσεις τῆς Διευθύνσεως τοῦ Πρακτορεῖου Σερρῶν μᾶς δίδου-

* μετζίτα: τὸ 1/5 τῆς λίρας

σιν ἑλλίδας ὅτι θά κατορθωθῆ ὁ ἄνωτέρω διακανονισμός τοῦ ἑλλειμματος τῆ συναινέσει καί τοῦ Ἄβδ. Ναήμ.

Ὁ ἡμέτερος κ. Χατζηλάζαρος ἐπεσκέφθη ἐν Σέρραις τὸν Μουτασαρίφην, ὅστις ἐφαινετο διατελῶν ἐν γνώσει τῶν γενομένων καλπονοθεύσεων, παρεκάλεσε δ' αὐτόν, ὅπως προσκαλέσῃ τὸν Ἄβδ. Ναήμ καί τῷ συστήσῃ, ἵνα εἰς τὸ μέλλον δεικνύῃ ἀπόλυτον τιμότητα καί εἰλικρίνειαν ἀπέναντι τῶν Τραπεζῶν, διότι ἡ Ἀρχὴ δὲν θά ἦτο διαθεθεμένη νά τὸν ὑποστηρίξῃ ἐν ἀδίκῳ ἄγωνι ἐναντίον τῶν Τραπεζῶν. Ὁ Μουτασαρίφης ὑπεσχέθη νά κάμῃ τοῦτο καί νά ἐξασκήσῃ ὄλην τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ, ὅπως ἀφ' ἐνός μὲν αἱ Τράπεζαι μὴ ζημωθῶσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρακαμφθῆ ἡ ἀποκάλυψις τῶν γενομένων καταχρήσεων, αἵτινες θά ἐκηλίδουν ἐν γένει τὴν καλὴν φήμην τῶν Ὁθωμανῶν ἐμπόρων.

Ἐπίσης διὰ τοῦ ἐν Σέρραις Δημάρχου καί φίλου του προσωπικοῦ κ. Ἀκὴλ Βέη ἐνήργησεν ὁ ἡμέτερος κ. Χατζηλάζαρος, ὅπως καταστῆ γνωστὴ εἰς τὸ Κομιτάτον ἡ κακὴ πίστις τοῦ Ἄβδ. Ναήμ ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ πρὸς τὰς Τράπεζας ἀπέναντι τῶν μεγάλων εὐκολιῶν καί εὐεργεσιῶν, ἃς αὐταὶ παρέσχον καί ἐξακολουθοῦσι νά παρέχωσι, ἀδιακρίτως εἰς τε τοὺς Ἕλληνας καί Ὁθωμανοὺς ἐμπόρους. Κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἡμετέρου κ. Χατζηλάζαρου ἦλθεν εἰς τὸν σταθμὸν ὁ κ. Ἀκὴλ Βέης μ' ἐντολὴν τοῦ Κομιτάτου, ὅπως δώσῃ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι αἱ Τράπεζαι οὐδὲν ἔχουσιν ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ νά φοβηθῶσιν ἐκ μέρους τοῦ Ἄβδ. Ναήμ.

Εἴμεθα ἐν τούτοις τῆς γνώμης ὅτι εἰς τοιαύτας διαβεβαιώσεις δὲν πρέπει νά δίδηται ἀπόλυτος βάσις».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εἰδήσεις γιὰ τὴν Τράπεζα Ἀνατολῆς στὶς στήλες τῆς ἐφημερίδας «Ἀλήθεια» τῆς Θεσσαλονίκης* .

1. [Ἐφίξῃ Βαλαωρίτη στὴ Θεσσαλονίκη], Τρίτη 15.2.1905.

Τὸ Σάββατον τὸ ἑσπέρας ἀφίκοντο εἰς τὴν πόλιν μας προερχόμενοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ κ. Ι. Α. Βαλαωρίτης ὑποδιοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, υἱὸς τοῦ ἀσημονήτου ποιητοῦ καί εἰς ἐκ τῶν πολυμαθετέρων νομομαθῶν καί οἰκονομολόγων τῶν διακρινομένων ἐν Ἀθήναις καί ὁ κ. Μοξέβιους ἐκ τῶν διευθυντῶν τῆς γερμανικῆς τραπέζης καί σύμβουλος τῆς Τραπεζῆς Ἀνατολῆς. Σκοπὸς τῆς εἰς τὴν πόλιν μας ἀφίξεως τῶν διαπρεπῶν τούτων κυριῶν εἶναι ἡ ἴδρυσις καί ἐνταῦθα ὑποκαταστήματος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς, ἥτις ἔδραν ἔχουσα τὰς Ἀθήνας προώρσται νά ἐξυ-

* Παρατίθενται χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα πού παραχώρησε εὐγενῶς ὁ κ. Βασ. Μαυρομάτης, τὸν ὁποῖον οἱ συγγραφεῖς εὐχαριστοῦν καί ἀπὸ τῆ θέσι αὐτήν.

πρητήση σπουδαιότατα συμφέροντα τοῦ ἔμπορίου καί νά παράσχη πλείστας ὄσας εὐκολίας εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἔμπορευομένους καί συναλλασσομένους. Ὡς εὐχαρίστως πληροφοροῦμεθα σήμερον πολύ πιθανόν νά λήξωσιν αἱ πρός ἐνοικίαισιν καταστήματος διαπραγματεύσεις.

Οἱ διακεκριμένοι οικονομολόγοι καταλόουσιν εἰς τό μεγαλοπρεπές ξενοδοχεῖον «Ὀλυμπος Παλάς» ἔνθα πλείσται προσωπικότητες τῆς πόλεώς μας ἐπισκέπτονται αὐτούς καθ' ἑκάστην. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἡ Α. Π. ὁ Μητροπολίτης μας.

2. [Διορισμός Χατζηλαζάρου ὡς συνδιευθυντῆ], Τρίτη 15.3.1905.

Μετά πλείστης ὄσης χαρᾶς ἐξαγγέλλομεν ὅτι συνδιευθυντῆς τοῦ ἐν τῇ πόλει μας ὑποκαταστήματος τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς διορίσθη ὁ ἔγκριτος ἡμῶν συμπολίτης κ. Κλέων Χατζηλαζάρου.

Τόν κ. Κλέωνα Χατζηλαζάρου ἐν Ἀθήναις παρεπιδημοῦντα συνεχάρησαν τηλεγραφικῶς πλείστοι ἐντεῦθεν φίλοι, ἐκ τῶν πρώτων δέ ὁ «ὄμιλος Φιλομούσων», τοῦ ὁποῦ ἄρι ἐξελέγη Πρόεδρος.

Εἰς τά συγχαρητήρια ταῦτα προσθέτει καί ἡ «Ἀλήθεια» καί τά ἑαυτῆς ἔγκαρδιώτατα.

3. [Ἁγιασμός], Τρίτη 10 Μαΐου 1905.

Τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ἑλλῆνος Γενικοῦ Προξένου κ. Α. Κορομηλά καί ἄπαντος τοῦ προσωπικοῦ τῆς Τραπεζῆς ἐγένετο ὁ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πιστωτικοῦ τούτου Καταστήματος νενομισμένος ἁγιασμός.

4. [Τό προσωπικό τοῦ καταστήματος Θεσσαλονίκης], Πέμπτη 12.5.1905.

Τό πλήρες προσωπικόν τοῦ νεοπαγοῦς τούτου ἐν τῇ πόλει μας πιστωτικοῦ καταστήματος ἔχει ὡς ἐξῆς:

Κ. Β. Γεωργιάδης, Διευθυντής

Κλ. Χατζηλαζάρου, Συνδιευθυντής

Γ. Πρεζάνης, Ἐντεταλμένος Ἀρχιλογιστής

Δ. Γκίνης, Ταμίας

Ρισάρ Κανούτης καί Χαρίλαος Ζουμετικός, Γραμματεῖς τῆς ἀλληλογραφίας.

Μωϊσῆς Ἀρδίττης, Λογιστής

Ἐμ. Νικολέτος, ὑπάλληλος τοῦ συναλλάγματος.

Χαρίλαος Ζάννας, Ἰωάννης Μπίτσος, Γεώργιος Πέντζος, ἀκόλουθοι τοῦ λογιστηρίου.

Ἀλέξανδρος Μανρουδῆς, ἀκόλουθος τῆς Γραμματείας καί Ἰσαάκ Ἀμαρίο, Εἰσπράκτωρ.

5. [Περί κατανομής του μετοχικού κεφαλαίου], Πέμπτη 24.11.1905

«... Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἰδρύθη, ὡς γνωστόν, πρὸ ἑνὸς ἔτους, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ τῆς National Bank für Deutschland διὰ τῆς ἐξ ἡμισείας καταβολῆς τοῦ ἐκ φρ. 10.000.000 μετοχικοῦ κεφαλαίου, μὲ ἔδραν τὰς Ἀθήνας καὶ πρόεδρον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς τὸν κ. Στ. Στρέϊτ. Ἐκατέρω τῶν ἰδρυτικῶν Τραπεζῶν δὲ ἐκράτησεν δι' ἑαυτὴν ἀποκλειστικῶς τὸ ἥμισυ τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου, καὶ ἡ μὲν γερμανικὴ διέθεσεν ἐν Γερμανίᾳ, μεταξὺ τῶν φίλων αὐτῆς ἰκανόν μέρος τῶν φρ. 5.000.000, ἡ δὲ ἡμετέρα Ἐθνικὴ τὰ ἑπτὰ δέκατα, ἴσως, τῆς ἀρχικῆς ἐνοχῆς τῆς, προθύμως διαθέσασα τρία καὶ ἥμισυ ἑκατομμύρια εἰς τὰς παρ' ἡμῖν Τραπεζὰς Ἀθηναϊκὴν, Βιομηχανικὴν, Γ. Π. Σκουζέ, τὸν κ. Π. Χαροκόπον, εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κ.κ. Λεωνίδαν Ζαρίφην, Εὐστάθιον Εὐγενίδην, καὶ ἄλλους ἄλλαχού ὁμογενεῖς...». [Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὰ Οἰκονομικὰ Χρονικά τῶν Ἀθηνῶν] (Πρόκειται περὶ ἐφημερίδος).

6. [Ἴδρυση πρακτορείου στὸ Μοναστήρι], Σάββατο 21.3.1906.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς διέθεσεν εὐμενῶς τὸ ὁμογενὲς δημόσιον τῆς ἡμετέρας πόλεως πρὸς τὴν νεωστὶ ἐγκατασταθεῖσαν ἐνταῦθα Τράπεζαν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τρανῶς ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὴ δὲν σκέπτεται νὰ ἐργασθῇ μόνον ὑπὲρ ἑαυτῆς ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου εἶναι ἡ μέριμνα ἣν ἐπέδειξε ἐν τῷ διορισμῷ τοῦ προσωπικοῦ προσλαβοῦσα αὐτὸ ἐξ ἔγχωριον στοιχείων. Οὕτω πλὴν τοῦ διευθυντοῦ κ. Π. Κωνσταντουλάκου, ὀρμωμένον ἐκ Χίου, οὐτινος ὁ πατὴρ εὐδοκίμως διευθύνει τὸ ἐν Μιτυλίνῃ ὑποκατάστημα τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπεζῆς, ἐπιτετραμμένος μὲν διορίσθη ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης κ. Νικ. Λιόντας, γραμματεὺς ἐπὶ τῆς ἀλληλογραφίας προσελήφθη ὁ τέως παρὰ τῷ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματι τῆς Τραπεζῆς Θεσσαλονίκης ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εὐδοκίμως ὑπηρετήσας συμπαθῆς καὶ φιλότιμος νέος κ. Ν. Χ. Γεωργιάδης, ταμίας ὁ προσηνὴς καὶ τοῖς πάσι προσφιλὴς νέος κ. Πέτρος Χ. Γραϊκός, διδάκτωρ τὰ νομικά, καὶ λογιστὴς ὁ φιλόπονος νέος κ. Δ. Ἰωαννίδης, τέως τοιοῦτος παρὰ τῷ ἐνταῦθα Πρακτορείῳ τῆς Τραπεζῆς Μιτυλίνης, πάντες ἔλκοντες τὴν καταγωγὴν ἐκ Μοναστηρίου.... Τὸ οἰκεῖον οἶκον ἐξευρέθη ἤδη. Εἶνε εὐπρεπὲς κτίριον εὐρισκόμενον ἐν τῇ ὁδῷ Χαμιδιέ, τῇ κεντρικωτέρᾳ τῆς πόλεως.

7. [Σχόλια γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ πρακτορείου Σερρών], Παρασκευή 30.10.1909.

Ἡ Τράπεζα τῆς Ἀνατολῆς ἐπεκτείνει τὸν κύκλον τῆς εὐεργετικῆς ἐν τῇ χώρᾳ μας δράσεώς της. Ὅσοι ἐνθυμοῦνται εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκετο ἡ ἀγορὰ μας πρὶν ἢ ἰδρυθῆ ἐνταῦθα τὸ κατάστημα τοῦτο, παραπλεύρως τῶν ἄλλων ὁμογενῶν οἰκῶν - ἐκεῖνοι μόνον δύνανται νὰ ἐκτιμῶσιν ἐπακριβῶς

τάς παρασχεθείσας εἰς τόν τόπον πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας ὑπό τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς.

.....
Ὁ κ. Σταμούλης εἶνε γνωστοτάτη καί συμπαθεστάτη φυσιογνωμία ἐν Σέρραις, διακρίνεται δέ διά τήν ἀκαταπόνητον φιλεργίαν καί φιλοπονίαν του.

Ὁ κ. Γκίνης εἶνε ἐκ τῶν πρώτων ἀνωτέρων ὑπαλλήλων, τούς ὁποίους προσέλαβεν ἡ Τράπεζα κατά τήν ἰδρύσιν τοῦ ἐνταῦθα ὑποκαταστήματός της. Ὑπῆρξε πάντοτε ὁ δεξιός εἰπεῖν βραχίων τῆς Διευθύνσεως καί προσέφερε πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας. Εἶνε βαθύς γνώστης τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου, τόν ὁποῖον ἐπεσκέφθη πολλάκις ἐπί εἰδικαῖς ἀποστολαῖς τῆς Διευθύνσεως, διακρίνεται δέ ἐπί δραστηριότητι, ἐπί ὀξείᾳ ἀντιλήψει καί ἄκρᾳ διορατικότητι.

E. A. HEKIMOΓΛΟΥ - ΑΙΚ. ΚΑΡΙΖΩΝΗ

SUMMARY

E. A. Hekimoglou - A. Karizoni, *Activities of the Bank of Anatoli in Monastiri, Skopje and Serres, 1905-1911.*

The authors present part of their conclusions of the study of the archives of the Bank of Anatoli, the first Greek bank operating in Macedonia under the Turkish rule. This presentation focuses on the bank's operations in Monastiri, Skopje and Serres.

Initially, there is new information about the founding of the Bank of Anatoli, in Thessaloniki and its relations with the consulate there.

Further down an interesting table is published with the ethnological composition of the customers of the Thessaloniki branch of the bank in 1907, of the whole Macedonian area.

A register of the creditors of the bank's agency in Monastiri in 1908, shows specifics of the merchandise in the region of Pelagonia. There is also positive information concerning the banking in Skopje which shows that there was no Slavic presence there. The study emphasizes particularly the financial and social characteristics of the region of Serres and the problems faced there by the Greek bank undoubtedly related to the needs of the Macedonian Struggle.